

život poslije smrti

El-Gazali

**Ebu Hamid Muhammed ibn Muhammed
ibn Muhammed EL-GAZALI**

život poslije smrti

**pdf izdanje za vas pripremili:
www.bosnamuslimmedia.com
1429. hidž. god. / 2008. god.**

**S arapskog preveo:
Ismail Ahmetagić**

Sarajevo, 1995

Izdavač: Ismail ef. Ahmetagić

Za izdavača: hfz. N. Ahmetagić

Korektor: H. N.

DTP: H. T. Ibrišević

Dizajn korice: H. T. I.

Tiraž: 2000

Autorsko pravo zadržava izdavač

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	4
PREDGOVOR.....	5
UVOD.....	10
PRVO POGLAVLJE	12
DRUGO POGLAVLJE	14
TREĆE POGLAVLJE	22
ČETVRTO POGLAVLJE	29
PETO POGLAVLJE.....	36
ŠESTO POGLAVLJE	40
SEDMO POGLAVLJE.....	42
OSMO POGLAVLJE	53

PREDGOVOR

Ebu Hamid Muhammed ibn Muhammed ibn Muhammed El-Gazali, je jedan od najpoznatijih islamskih učenjaka. Prozvat je „ukrasom vjere“ zejnu-d-din, mada je više poznat po tituli „autoritet islama“ hudždžetu-l-islam. Ova titula ponajviše mu je data stoga što je on islamsko učenje branio od raznoraznih napada koji su dolazili kako iz vana tako i iznutra tj. kako od strane propagatora raznoraznih neislamskih učenja i ideologija, tako i od strane naivnih i neukih tumača islama.

Rođen je u Tusu, u Horasanu pored današnjeg Mešheda 450. godine po hidžri. Po predaji, njegov otac je bio poprilično siromašan. Uz to, bio je izuzetno dobar čovjek. Trošio bi ono što bi zaradio vlastitim trudom i radom. Dosta vremena je odvajao da bi se družio sa učenim ljudima od kojih je sticao znanje. U granicama svojih mogućnosti bio im je na usluzi. Često je posjećivao sufijske skupove jer ga se to posebno dojmilo i djelovalo na njega. Sa suzama u očima je molio Uzvišenog Allaha da mu podari sina koji bi bio poput tih sufija.

Uzvišeni je udovoljio toj njegovoj molbi i darovao mu dva sina, Muhammeda i Ahmeda. Muhammed je postao jedan od najpoznatijih islamskih učenjaka, koji je usmenom i pismenom riječju, te vlastitom praksom objedinjavao put istine. A Ahmed je bio sufija čiji su govori i predavanja plijenili pažnju slušalaca. Međutim, njihov otac nije doživio niti dočeka da mu sinovi postignu ono što su postigli, jer je umro dok su oni bili još vrlo mladi. U oporuci

zamolio je jednog svog prijatelja, sufiju, da se prihvati odgoja i obrazovanja njegovih sinova, dajući mu pritom ono nešto uštedećine što je imao. Tako je, nakon očeve smrti, prvi Gazalijin učitelj bio čovjek, koji je bio sufija. On i njegov brat Ahmed kod njega nisu mogli dugo ostati, jer se imetak koji je njihov otac ostavio brzo potrošio, a njihov učitelj je i sam bio siromašan. Tad im je on (učitelj), preporučio, da školovanje nastave u jednoj od medresa u kojoj im je medresa obezbjeđivala ono što im je potrebno.

Ahmed se od svoje mladosti posvetio tesavufu, i izrastao u izvrsnog profesora, čija su predavanja u jednoj od bagdaskih džamija bila izuzetno posjećena od strane studenata.

Što se tiče Muhammeda, on je u Tusu nastavio studij fikha (islamskog prava). Zatim je, sa nepunih dvadeset godina, nastavio školovanje u Džurdžanu. Odatle se ponovo vraća u Tus, a potom odlazi u Nejsabur, gdje pohađa „Nizamiju“. u kojoj je tada predavao poznati islamski učenjak Ebu-l-Muavi Abdu-l-Melik El-Džuvejni, poznat kao imamu-l-haremejn. Tu studira osnove islamskog prava (usuli-fikh), islamskog prava (fikh), dijalektiku, logiku, filozofiju i drugo. Nakon smrti svoga profesora, Gazlija napušta Nejsabur i odlazi u Bagdad, prijestonicu abasidskog hilafeta. Tu stupa u vezu sa velikim vezirom Nizamu-l-Mulkom, koji ga dočekuje sa počašću i povjerava mu katedru na bagdaskoj Nizamiji.

Četiri godine drži predavanja i dobiva znanje iz raznih oblasti i piše djela. Zatim odlazi u Hidžaz, obavlja hadž, odatle ide u Siriju, Damask i po nekim predajama u Aleksandriju. Odatle se vraća u rodni Tus, da bi ga kasnije Nizamu-l-Mulkov sin Fahrudin privolio na to da preuzme katedru u Nejsaburu. Nakon čega se ponovo vraća u Tus gdje osniva tekiju, i ostatak života provodi u školovanju sufijskog kadra, pisanju djela i ostalim ibadetima. U rodnom gradu Tusu je i preselio na ahiret 505. godine po hidžri.

Za svog relativno kratkog života imami Gazali je napisao izuzetno velik broj, što dužih što kraćih djela iz različitih oblasti. Neka od njih su štampana, što na arapskom što u prevodima na druge

jezike. Neka su još u rukopisima po raznim javnim i privatnim bibliotekama širom svijeta, a neka su zagubljena i nestala. Mnoga njegova djela ubrajaju se u reprezentativnu literaturu iz pojedinih oblasti islamske duhovnosti. Svakako, najpoznatije njegovo djelo je *Ihjaul ulumu-d-din*, pored kojeg ćemo spomenuti još samo neka, kao što su: *Tehafutu-l-felasife*, *El-Munkizu mine-d-dalal*, *Miškatu-l-envar*, *Mi'jaru-l-ilmi fi fan el-mantik*, *Mizanu-l-amel*, *Fejselu-t-tefrika bejne-l-islami ve-z-zindika*, *El-Kisasu-l-mustekim*, *El-Mustaksa*. Još za vrijeme svog života imami Gazali je stekao izuzetnu popularnost i slavu. Od samog početka, njegova djela su prepisivana, čitana, studirana i komentarisana. Ni u jednom periodu nije se gubio interes za njegova djela sve do današnjeg dana, šta više, kad god bi u islamskom svijetu došlo do značajnijih kretanja Gazalijina djela su bivala nezaobilazna literatura koja je svojim porukama u manjoj ili većoj mjeri uticala na tokove tih kretanja. I na našim prostorima Gazalijina djela su nailazila na izuzetna interesovanja. U ranijim periodima ona su izučavana na arapskom jeziku i kroz usmenu predaju dolazila do šire publike.

U posljednje vrijeme sve je veći interes za prevodenjem njegovih djela i na naš jezik. Što se tiče samog djela „*Život poslije smrti*“, za prevod nam je poslužilo njegovo izdanje na arapskom jeziku „*Ed-durre el-fahire fi ma'rifeti ulumi-l-ahire*“, štampano u Bagdadu 1976. godine. Djelo u kratkim crtama obrađuje pojedina ljudska stanja, prilikom umiranja, život u kaburu, zatim smak svijeta, ponovno proživljenje i opis pojedinih stanja na Sudnjem danu. Sve je to obrađeno u kratkim crtama na jedan zaokružen način. Za detaljniju obradu ovih tema bilo bi potrebno daleko više prostora. One su doduše, utvrđivane i razrađivane u detalje u pojedinim djelima islamskih učenjaka, bilo u zasebnim knjigama bilo u kontekstu važnijih djela. Po nama, najbolju analitičku obradu ovih tema dao je Ibn Arebi u pojedinim poglavljima „*Futuhata*“. Ovo Gazalijino djelo nema nekih ambicija do da najširoj čitalačkoj publici ponudi ozbiljna znanja o pomenutim temama, a za one koji o tome žele više saznati neka potraže u islamskoj literaturi objavljenoj prije svega na

arapskom jeziku. Ovo je jedno od prvih djela na našem jeziku koje islamsko viđenje života obrađuje u ovom obimu i na jedan zaokružen način. Doduše u ovom djelu nisu obrađene teme o džennetu i džehennemu, teme koje predstavljaju logički nastavak obrađenih tema. Nadamo se da nećemo dugo čekati prevođenje djela koje obrađuje i pomenute tema.

Prevodilac

بِإِلَهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

UVOD

BISMILLAHİ-R-RAHMANİ-R-RAHİM

Hvala Allahu koji je samo Sebe odlikovao time, da vječno ostane, koji je odredio da sve osim Njega jednog dana nestane, koji je učinio da smrt čeka kako kjafire tako i muslimane, koji je u Svom znanju odredbe raščlanio, odredivši da ahiret dođe poslije, kad za to obećani dan bude svanuo, učinivši to od Svojih stvorenja jasnim onima kojima je On htio, kojima je tu počast učinio.

Neka je Allahov blagoslov na našeg sejjida Muhammeda, poslanika Sveznajućeg Vladara, na njegovu porodicu i njegove ashabe, koje je Uzvišeni posebno odlikovao time, što im je u Kući spasa obilne blagodati pripremio.

A zatim,

Uzvišeni Allah je rekao: „*Svaka duša smrt će okusiti!*“ (Kur'an 3;185 / 21;35 / 29;57) To se navodi na tri mjesta u Njegovoj Časnoj Knjizi. Time Uzvišeni želi ukazati na smrt triju svjetova: umire ono što se svrstava u svijet dunjaluka, umire ono što se svrstava u svijet „melekuta“ i umire ono što se svrstava u svijet „džeberuta“¹.

---

¹ Dunjaluk - ovaj, odnosno bliži svijet, za razliku od budućeg, odnosno daljeg svijeta (ahireta). Meleket - Za većinu ljudi nevidljivi svijet. Postoji više definicija ovog pojma. Po jednoj od definicija, to je duhovni svijet, svijet u kome borave

U svijet „dunjaluka“ ubraja se Adem (a.s.) i njegovo potomstvo, te sve tri vrste životinja, u svijet „melekuta“ ubrajaju se ljudi i džini a u svijet „džeberuta“, ubrajaju se odabrani meleci.

Uzvišeni Allah veli: *“Allah odabire poslanike među melecima i ljudima.”* (Kuran 22;75)

U te odabrane meleke spadaju kerubijjuni, nosioci Arša i stanovnici šatora veličanstva, koje Uzvišeni spominje i hvali u Svojoj Knjizi, gdje kaže: *„A oni koji su kod Njega ne zaziru od toga da Mu robuju, i ne zamaraju se, hvale Ga noću i danju, ne malaksavaju.”* (Kur'an 21; 19)

Oni su stanovnici dženneta i na njih se odnose riječi Uzvišenog: *„...zabavljali bismo se onako kako Nama dolikuje, ako bismo to činili.”* (Kur'an 21;17)

Čak i oni, na ovako visokom položaju kod Allaha, umiru. Ono o čemu ću ti najprije govoriti jeste dunjalučka smrt. Ako vjeruješ u Allaha, Njegovog poslanika i Sudnji dan, imaćeš sluha za razna stanja koja ti budem izlagao i opisivao.

Ja ću ti za sve to navoditi jasne dokaze.

Allah mi je svjedok za ono što ću ti reći.

Potvrda mome izlaganju može se naći u Kur'anu i onome što je pouzdanom predajom prenešeno od Vjerovjesnika (s.a.v.s.).

---

meleci, duše, duhovi. Džeberut - I ovaj pojam se različito definiše. Po jednima to je svijet Allahova znanja. Neki vele, po pitanju melekuta i džeberuta, da Allahov rob dok se nalazi u svijetu melekuta ima mogućnost izbora u postupanju, a kada stupi u svijet džeberuta, onda nema mogućnosti izbora dok god je u tom svijetu i biva prisiljen da bira ono što Uzvišeni odabere i da želi ono što Uzvišeni želi te, dok god je u tom svijetu, nema mogućnosti da od toga odstupi. Melecut i džeberut se uzimaju kao zasebni svjetovi.

PRVO POGLAVLJE

Kada je Uzvišeni Allah u Svoje dvije šake uzeo potomstvo Adema a.s., nakon što ga je prethodno potrao po leđima, izvukavši prvu grupu sa njegove desne, a drugu grupu sa njegove lijeve strane, zatim neka je On Slavljen i Uzvišen - ispružio Svoje šake, tako da je Adem a.s. na Njegovim plemenitim dlanovima vidio svoje potomstvo, koje je bilo poput sićušnih mrava, Uzvišeni je rekao: „Ovi će u džennet, a svejedno Mi je za to, jer će oni ono što u džennet vodi raditi, a ovi će u džehennem, i svejedno mi je za to, jer će oni ono što u džehennem vodi raditi.“

Na to je Adem (a.s.) rekao: “Gospodaru, šta je to što će raditi oni koji će u džehennem?”

A Allah je rekao: „Pripisivaće Mi druge bogove, u laž će utjerivati Moje poslanike i biće neposlušni spram naredbi i zabrana Moje Knjige.“

Tada je Adem a.s. rekao: „Traži od njih da posvjedoče da tako nešto neće činiti.“

Na to se odnose riječi Uzvišenog: „...i zatražio (je) od njih da posvjedoče protiv sebe: „Zar Ja nisam Gospodar vaš?“

Oni su odgovorili: „Jesi, mi svjedočimo.“ (Kur an 7; 172)

Tada je (Allah dž.š.) od meleka i Adema (a.s.) zatražio da i oni budu svjedoci tog njihovog priznavanja Njega za Jedinog Gospodara.

Zatim ih je, kao bestjelesna živa bića, vratio na njihovo mjesto.

Vrativši ih u Adema (a.s.), usmrtio ih je, a njihove duše je uzeo i pohranio u jednu od riznica Arša.

Kada se, nakon ubrizgavanja, sjeme muškarca u maternici zadrži i poprimi oblik, duša u njoj je mrtva i tako, zbog sastava sjemena, zaštićena od kvarenja. A kada Allah (dž.š.) u nju udahne dušu², ona ponovo biva onakva kakva je bila i prije umiranja i pohranjivanja u riznicu Arša. Tom prilikom dijete zaplače. Koliko samo djece ima koja cvile u utrobama svojih majki, čuo ti to ili ne!

To je ta prva smrt i drugi život.

---

² Do udahnjivanja duše (ruha) dolazi nakon četiri mjeseca od začeća, shodno hadisu koji se prenosi od Ibn Mesuda, r.a.. koji je rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., a on je istinoljubivi i istinu govori, je rekao: - Vaše stvaranje u utrobama vaših majki provjenjuje se (određuje se) tako što je 40 dana kao sperma (nutfe), zatim isto toliko vremena bude zakvačak ('aleka), zatim isto toliko vremena bude komad mesa (mudga). Zatim Allah pošalje meleka da mu udahne dušu i naredi da mu upiše četiri stvari: nafaku, dužinu života, njegova djela i da li će (na ahiretu) biti sretan, ili nesretan. Tako mi Onog, osim kojeg nema drugog boga, desi se da neko od vas radi posao koji vodi u džennet, sve dok ne bude između njega i dženneta koliko lakat, pa ga pretekne ono što mu je zapisano (u vezi sa srećom) i učini djelo koje vodi u Vatru, pa u nju bude bačen! S druge strane, desi se da neko od vas radi posao koji vodi u Vatru, sve dok ne bude između njega i Vatre koliko lakat, pa ga pretekne ono što mu je zapisano (u vezi sa srećom) i učini djelo koje vodi u džennet!"

DRUGO POGLAVLJE

Zatim Uzvišeni Allah daje čovjeku da na dunjaluku proboravi dane svoga života, sve dok ne ispuni određeni mu rok i zapisanu mu sudbinu.

Kada mu se približi smrtni čas, silaze mu četvorica meleka: melek koji mu tegli dušu iz desne noge, melek koji mu tegli dušu iz lijeve noge, melek koji mu tegli dušu iz desne ruke i melek koji mu tegli dušu iz lijeve ruke. Umirućem se katkada otkriva taj njegov slučaj sa melecima, prije nego što dođe do smrtnog hropca, tako da on te meleke vidi u svjetlu zbilje svojih djela, ili u onom liku u kojem mu se oni pojave iz svog svijeta. Ukoliko mu je jezik odvezan, on može da govori o njihovom prisustvu, a o tome šta tom prilikom vidi može i sam sa sobom da vodi dijalog, te da pomisli da je to šejtanska rabota. Sve dok mu se jezik ne zaveže. A oni izvlače dušu iz njegovog jezika i vrhova njegovih prstiju.

Duša se izvlači iz tijela kao što se dlaka izvlači iz tijesta, a duh se izvlači kao što se izvlači žarač iz nakvašene vune. Tako je rekao (Vjerovjesnik) sallallahu alejhi ve sellem. Umiruća osoba tada ima osjećaj kao da joj je utroba puna trnja, ili da mu duša prolazi kroz iglenu ušicu, ili kao da je nebo poklopilo zemlju, a on se našao između njih.

U vezi sa ovim, kada je upitan o smrti, Ka'b El-Ahbar je rekao: “Kao da je u ljudsku utrobu uvučen trn, koji zatim neko naglo povuče, pa što se otkine - otkine se, a što se ne otkine - ostane“.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „*Jedna od smrtnih agonija žešća je od tri stotine udaraca sabljom*“.

U tom stanju čelo umirućeg se orošava znojem, oči mu počinju da kolutaju, grudni koš mu se nadima, nos mu se uzdiže, a lice poprima žutu boju.

Vidjevši Allahovog poslanika, s.a.v.s., u ovakvom stanju, Fatima Ez-Zehra, radijallahu anha, je izrecitovala sljedeće stihove:

*Do sada te džini doticali nisu
Niti te je do sad bilo šta prepalo
A šta je to sada, jer Vam vidim lice
K'o jutarnje sunce da je zatitralo.*

Umiruća osoba tada izgleda iscrpljena i na licu joj je primjetno sa kolikim naporom govori, obzirom na veliku tegobu koju tada podnosi.

Kada duša dođe do srca, jezik zanijemi. U tom stanju niko ne daje glas. Dvostruka je tajna tog skupljanja duše u grudima umiruće osobe.

Prva je ta, da joj grudi postaju tijesne, zbog duše koja se u njima sakupila. Poznato je da čovjek, kada zadobije udarac u grudi, biva zatečen i ne može da govori. Ako se čovjeku probode bilo koji dio tijela, izuzev grudi, on može da pušta glas, a ako mu se probodu grudi, on pada mrtav bez puštanja glasa. Druga tajna je u tome, što prilikom nadimanja, hlađenja i gubljenja toplote, dolazi do promjene u disanju, obzirom da glas polazi iz grudi, pogonjen prirodnom toplotom.

Na ovom stupnju umiruće osobe preživljavaju različita stanja. Neke od njih melek smrti probada kopljem natopljenim vrelin otrovom, pa duša, u bijegu, napušta tijelo umirućeg, koju melek smrti uzima u svoju ruku, dok ona, u ljudskom liku veličine hurme, treperi poput žive, a zatim je predaje drugim melecima.

Nekima se duša tegli polako i kada se ona skupi u grkljanu, sa srcem je povezuje samo jedan izdanak. Tada je melek probada kopljem.

Duša se ne odvaja od srca sve dok ne bude probodena. Tajna toga je u tome, što se ona utapa u moru smrti, a kad se domogne srca - naglo prodire u tijelo, poput efikasnog otrova. Naime, tajna života se povezuje sa srcem, preko kojeg je on potekao i prilikom prvotnog začetka.

Neki od teologa dogmatičara vele, da se život ne dovodi u vezu sa dušom.

U vrijeme kada duša počne postepeno da napušta tijelo, ona biva izložena raznim iskušenjima i smutnjama. To stoga što Iblis - Allah ga prokleo! - pored umiruće osobe postavlja svoje pomoćnike da se „pobrinu“ za nju. Tako oni prilaze umirućem, dok je u tom stanju, prikazujući mu se u liku neke njemu drage ranije umrle osobe, koja mu je u ranijem životu često davala savjete, kao što je otac, amidža, prijatelj i slično, govoreći mu: „O ti taj i taj, ti umireš. Mi smo umrli prije tebe. Umri kao Židov, jer to je ono, što je kod Allaha prihvatljivo!“

Ukoliko se umirući kloni takvih savjetodavaca, dolaze mu drugi, koji mu govore: „Umri kao kršćanin, jer je to Mesihov (Isaov a.s.) vjerozakon, kojim je dokinut Musaov, a.s., vjerozakon“. Tako mu oni nude ubjeđenja raznih milleta.

Tada Allah (dž.š.), od tih smutnji, oslobađa onoga koga On hoće, na što ukazuju Njegove riječi: „*Gospodaru naš, ne dopusti srcima našim da skrenu kad si nam već na pravi put ukazao i daruj nam Svoju milost*“, tj. ne dopusti srcima našim da skrenu prilikom umiranja, kad si nam već u ranijem životu na pravi put ukazao.

Ako Allah htjedne da tada uputi tog Svog roba, dolazi mu milost, tj. Džibril (a.s.), koji od njega otjeruje šejtane, umirućem potire izbljedičelo lice i osmijehuje mu se. Mnogi ga u takvom stanju viđaju sa osmijehom na licu i radosnog zbog radosne vijesti koja

dolazi od Allahove, dž.š., milosti, koji im govori: „O ti taj i taj, zar me ne poznaješ? Ja sam Džibril, a ovo su tvoji neprijatelji, šejtani. Umri kao pripadnik monoteističke vjere i Muhammedovog (a.s.) vjerzakona!“

Umirućem nema ništa draže od toga. Na to se odnose riječi Uzvišenog: „... *i daruj nam Svoju milost.*” (Kur'an 3;8) Zatim, nakon probadanja, ispušta dušu.

Ima osoba čija duša biva probodena u vrijeme dok obavljaju namaz ili dok spavaju, ili dok obavljaju neki od svojih poslova i tada njihova duša biva uzeta u jednom potezu. Tada se oko njega sakupe njegovi ranije umrli komšije, a u tom momentu on ispušta snažan krik koji čuju svi, izuzev ljudi, a kada bi ga čuli - od straha bi u nesvijest popadali.

Posljednje što umirući gubi, jeste sluh. Vid gubi u momentu kada mu duša napušta srce, a sluh ne gubi sve dok mu duša ne napusti tijelo. Stoga je Sallallahu alejhi ve sellem rekao: „*Pored vaših, koji umiru, učite: La ilahe illallah*“, da bi i oni to prihvatili i učili, a zabranio je (s.a.v.s.) da se na one koji umiru vrši pritisak, da to trebaju da rade.³

---

³ Hadisom: Lekkinu mevtakum: La ilahe illallah! (U doslovnom prevodu: Vašim mrtvima učite (talkin ih činite) izgovaranjem La ilahe illallah (Nema boga sem Allaha!)). Zakonodavac nam naređuje učenje talkina (od: lekkane, julekinu - telkin). Pod telkinom (kod nas je uobičajen izraz "talkin"), podrazumijeva se učenje, ili recitiranje nekome određenih riječi da bi onaj kome se uči, odnosno recituje, te riječi prihvatio i sam ih izgovarao i ponavljao. Talkin se uči zato, da bi se pomoglo onima koji su u izvjesnom smislu mrtvi, dok su u isto vrijeme u jednom drugom smislu živi. Tako se talkin uči osobama koje su na samrti, da bi im se pomoglo da prebrode iskušenja i smutnje kojima su izloženi. Oni su mrtvi u odnosu na dunjaluk i neznaju za taj svijet jer su već stupili u svijet melekuta (duhovni svijet i u odnosu na njega su živi, te u njemu vidaju duhove meleka, ljudi, šejtana i sl. Iz istog razloga se uči i onima koji su u kaburu, koji su fizički mrtvi, ali ipak žive jednim drugim, zagrobnim životom, da bi im se pomoglo da prebrode iskušenja prilikom kaburskog ispitivanja. Također, talkin se uči i onima koji su tjelesno živi, ali su zapostavili zikr (sjećanje i spominjanje Uzvišenog Allaha), te

Ako kod mejta primijetiš da mu iz usta cure bale, da su mu se usne smežurala, da mu je lice pocrnilo i da su mu se oči iskrenule i pokazale bionjaču, znaj, da je on nesretan i da mu je otkrivena zbilja njegove nesreće na ahiretu, a ako vidiš da su mu usta suha, da je vedra lica, kao da se smiješi i da mu je pogled skrušen, znaj, da je on obradovan milošću Uzvišenog Allaha i da mu je otkrivena zbilja onoga sa čim će biti počastvovan.

Kada melek usmrti sretnu (vjerničku) dušu, prihvataju je dva lijepo odjevena meleka izuzetno lijepih lica i umotavaju je u džennetsku svilu.⁴ Ona tada ne gubi ništa od svoje pameti i svojih djela. Tada ona (sa melekem) kreće u visine, prolazeći neprestano pored ranijih ummeta i minulih generacija, raštrkanih poput skakavaca, sve dok ne stignu do dunjalučkog neba, gdje (melek) pokuca na kapiju, pa mu bude rečeno: „Ko je ?“ - a on kaže: „Ja sam Salsail, a ovo sa mnom je taj i taj, sa najljepšim i Allahu najdražim imenima (kojima je imenovan na dunjaluku).“ Na to glas kaže: „Bio je divan čovjek. Njegova akida je bila čista.“⁵

Zatim sa njim stiže do drugog neba, kuca na kapiju i biva upitan: „Ko je?“ a povjerenik (melek) rekne isto što i na prethodnom nebu, na što biva rečeno: „Dobro nam došao, o taj i taj. Držao se Allahovih propisa u vezi sa imetkom, ne zadržavajući od njega ništa (što mu propisi nisu dozvoljavali).“

(U arapskom tekstu sa kojeg sam prevodio, vjerovatno greškom, nije spomenuto treće nebo, na kojem bi od ibadeta trebao biti spomenut namaz - op. prev.)

---

tako na izvjestan način umrla, shodno hadisu: "Primjer onoga ko zikir čini svoga Gospodara i onoga ko Ga zikir ne čini je kao primjer živoga i mrtvoga". Kakva smrt takav i talkin! "A onome ko se odvrti od zikra Svemilosnog, Mi ćemo šejtana natovariti, pa će mu on biti drug." (Kur'an 43:36)

⁴ O ovome se navode brojni hadisi, ali ih zbog njihove dužine ovom prilikom nećemo navoditi.

⁵ Akida - kodeks vjerskih načela, dogmatika.

Zatim sa njim stiže do četvrtog neba, kuca na kapiju i biva upitan: „Ko je?“ - a povjerenik rekne isto što i na prethodnom nebu, na što biva rečeno: „Dobro nam došao, o, taj i taj. Post mu je bio dobar. Čuvao ga je, da ga ne pokvari hranom i postupcima koji kvare post.“

Zatim sa njim stiže do petog neba, kuca na kapiju i biva upitan: „Ko je?“ - a povjerenik rekne isto što i na prethodnom nebu, na što biva rečeno: „dobro nam došao, o, taj i taj. Svoju obavezu hadždža izvršio je, ne zbog popularnosti, niti iz rijaluka.“⁶

Zatim sa njim stiže do šestog neba, kuca na kapiju i biva rečeno: „Ko je?“ - a povjerenik rekne isto što i na prethodnom nebu, na što biva rečeno: „Dobro nam došao, dobri čovječe, dobro nam došla ta lijepa duša! Bio je izuzetno dobar prema svojim roditeljima“.

Zatim sa njim stiže do sedmog neba, kuca na kapiju i biva rečeno: „Ko je?“ - a povjerenik rekne isto što i na prethodnom nebu, na što biva rečeno: „Dobro nam došao, taj i taj. Mnogo je istigfar činio (tj. tražio oprosta) i naređivao je da se radi ono što je pozitivno, a da se prekine sa onim što je negativno“.

Zatim prolazi pored skupine meleka, od kojih ga svi obveseljavaju spominjanjem po dobru i koji ga pozdravljaju. Sve dok ne stigne do Sidretu-l-muntehaa, gdje povjerenik kuca na kapiju i biva rečeno: „Ko je?“ - a on odgovara isto što i ranije, na što biva rečeno: „Dobro nam došao, taj i taj! Njegova djela su bila dobra, u ime Uzvišenog Allaha“.

Zatim mu biva otvoreno, te on prolazi kroz more od vatre, zatim more od svjetla, zatim more od tmine, zatim more od vode, zatim more od snijega i zatim more od leda. Dužina svakog od tih mora je po hiljadu godina hoda.

---

⁶ Rijaluk- dvoličnost, neiskrenost u postupanju sračunata na to da se neki postupak, ili djelo istakne i prikaže nekom drugom osim Allahu.

Zatim se probija kroz zastore koji zaklanjaju Prijesto Svemilosnog (Aršu-r-Rahman), koji ima 80.000 zastora u vidu šatora, od kojih svaki šator ima po 80.000 šerefa, a na svakoj šerefi je po jedan mjesec, koji Allaha tehlil (La ilahe illallah) i tespil (Subhanallah) čini. Kada bi se jedan od tih mjeseca pojavio na dunjalučkom nebu, bio bi obožavan pored Allaha i spržio bi dunjalučko nebo.

Tada, iza tih tako postavljenih zastora, neko poviče: „Ko je ta duša koju ste ovdje doveli?“ - pa se da odgovor: „Taj i taj, sin toga i toga“ - a Silni i Uzvišeni rekne: „Približite ga. Divan li ti rob bijaše, o moj robe“. Kada ga zaustave pred Allahovim plemenitim rukama, On ga zastidi sa nešto prijekora i grdnje, tako da čovjek pomisli da je propao. A zatim mu, Slavljeni i Uzvišeni, oprost.

Tako nešto se prenosi od Jahja ibn Ektema, koji je (nakon što je umro) viđen na snu i upitan: „Kako je Allah s tobom postupio?“ - a on je rekao: „Zadržao me je pred Svojim rukama i rekao mi: „Pokvareni starče, šta ti sve nisi radio!“ Rekao sam: „Gospodaru, ja o Tebi nisam kazivao...“ „A šta si o Meni kazivao, o, Jahja?“ - upitao je, a ja sam rekao: „Kazivao mi je Muamer, on od Zehrija, on od Ibn Šihaba, on od Urveta, on od Aiše, r.a., ona od Vjerovjesnika, s.a.v.s., on od Džibrila a Džibril od Tebe, da si Ti rekao: „Ja se stidim kazniti osobu koja je osijedila (oboljela) u Islamu.“ Na to je On rekao: „Istinu si rekao, o, Jahja, istinu je rekao i Muamer, istinu je rekao i Zehri, istinu je rekao i Ibn Šihab, istinu je rekao i Urve, istinu je rekla i Aiša, istinu je rekao i Muhammed, istinu je rekao i Džibril a istinu sam rekao i Ja. Idi, već sam ti oprostio.“

I Ibn Nubata je (nakon smrti) viđen na snu, pa je upitan: „Kako je Allah s tobom postupio“, a on je rekao: „Zadržao me je pred Svojim plemenitim rukama i rekao mi: „Ti si onaj što je nastojao da mu govor bude što čistiji, da bi se reklo: „Kako je on rječit!“ Rekao sam: „Slava Tebi, ja sam Te na dunjaluku opisivao...“ „Reci šta si govorio!“, rekao je, a ja sam odgovorio: „Uništiće ih Onaj koji ih je stvorio, ušutkaće ih Onaj koji im je moć govora dao,

ponovo će ih učiniti postojećim Onaj koji ih je učinio nepostojećim, i sakupiće ih onaj koji ih je i rastavio“.

I Mensur ibn Ahmed je (nakon smrti) viđen na snu, pa je upitan: „Kako je Allah s tobom postupio?“, a on je rekao: „Zadržao me je pred Svojim rukama i rekao mi: „Sa čim si Mi došao, o, Mensure?“ Rekao sam: „Došao sam Ti sa 36 obavljenih hadždžova.“ Rekao je: „Nijedan od njih ti nisam primio. Sa čim si još došao, o Mensure?“ Rekao sam: „Došao sam ti sa šezdeset mjeseci posta.“ Rekao je: „Nijedan od njih ti nisam primio. Sa čim si još došao, o Mensure?“ Rekao sam: „Došao sam Ti s Tobom.“ Rekao je: „To je već nešto. Idi, već sam ti oprostio.“

Mnoga ovakva kazivanja ukazuju na ove stvari. Ja sam ti naveo samo neka od njih, da posluže kao primjer koji se može slijediti.⁷

Ima ljudi koji, kada stignu do Kjursa, čuju povik: „Vratite ga!“ Neki bivaju vraćeni od zastora.

Do Allaha dospijevaju samo oni koji su Ga spoznali, a pred Njegovim plemenitim rukama zadržavaju se jedino oni koji su na četvrtom, ili na višem od četvrtog stupnja (mekama).

---

⁷ Snovima se u Islamu pridaje izuzetna pažnja. Po hadisu. "Vjernički san je četrdeset šesti dio vjerovjesništva".

TREĆE POGLAVLJE

Što se tiče griješnika, njegova duša biva uzeta na silovit način, a njegovo lice biva poput onoga koji jede gorke tikvice. Melek smrti mu tada govori: „Izađi pokvarena dušo iz pokvarenog tijela!“

Umirući tada pušta izuzetno jak krik, poput magarećeg reva. Ako mu dušu uzima Azrail, predaje je zebanijama⁸ ružnih lica, odjevenih u crno, neprijatna mirisa, koji u rukama drže kostrijetnu tkaninu u koju ga umotavaju a koja je nedovoljna da se u nju umota ljudsko biće veličine skakavca. A nevjernici će na ahiretu imati veća tijela od vjernika.

U jednom od sahih hadisa stoji da će kutnjak nevjemika u džehennemu biti veličine brda Uhud.

Melek se sa tom dušom uzdiže do dunjalučkog neba, kuca na kapiju i biva mu rečeno:

- Ko je?

- On odgovara: „Ja sam Ruhail.“

- Ponovo biva upitan: „A ko je s tobom?“

- On odgovara: „Sa mnom je taj i taj, sa najružnijim imenima (kojima je na dunjaluku oslovljavan).“

---

⁸ Zebanije - meleci zaduženi za odvođenje stvorenja u džehennem.

- Na to ukazuju riječi Uzvišenog: „...*neće im biti otvorene nebeske kapije, niti će oni unići u džennet.*“ (Kur'an 7;40)

Kada (melek) povjerenik čuje te riječi, ispušta ga iz svojih ruku i vjetar ga baca u daleko mjesto. Na to se odnose riječi Uzvišenog: „...*ili ih vjetar bacio u daleko mjesto.*“ (Kur'an 22;31)

Kako je to samo za njega veliko poniženje!

Kada dospije do zemlje, prihvataju ga zebanije i nose do Sidždžina. To je velika stijena kod koje se sklanjaju duše pokvarenjaka.

Što se tiče kršćana, ko se od njih bude držao (Isaovog a.s.) vjerzakona, njegova duša biva vraćena u njegov grob i on prisustvuje svom kupanju i ukopavanju.

Što se tiče mušrika (mnogobožaca), oni ne prisustvuju ničemu od toga, jer oni bivaju bačeni.

Što se tiče munafika (dvoličnjaka), oni se poput drugih, mrski i odbačeni, vraćaju u svoju grobnu jamu.

Što se tiče vjemika koji su imali manjkavosti, njih ima različitih vrsta.

Nekima od njih ne biva prihvaćen njihov namaz (te sa određene dionice puta bivaju vraćeni). Jer, kada Allahov rob ne upotpuni svoj namaz, potkradajući ga na taj način, on se smota poput iznošene haljinke i sa njim biva udaren po licu. Zatim se namaz diže, govoreći: „Allah te oštetiо kao što si i ti mene oštetiо!“⁹

Nekima od njih ne biva primljen njihov zekat (te odatle bivaju vraćeni), jer je takav možda dijelio zekat da bi se reklo: „Taj i taj dijeli zekat!“ Ili ga dijelio ženama, da bi time pridobio njihovu ljubav. Mi smo dosta takvih vidjeli, da nas Allah sačuva i zakloni!

---

⁹ Shodno hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Nekima od njih ne biva primljen njihov post, jer su se takvi suzdržavali od jela i pića ali ne i od ružnog govora, tako da ih mjesec posta odbacuje, nakon što ih je bio prihvatio.

Nekima od njih ne biva primljen njihov hadždž, jer su ga takvi obavljali da bi se reklo: „Taj i taj je hadžija“, ili su ga obavljali sa haram imetkom.

Neki od njih bivaju vraćeni zbog neposlušnosti prema roditeljima.

Slično je i kada su u pitanju i sva druga djela, što poznaju jedino oni koji znaju tajne propisa vjerskog poslovanja i suštine poslova koji se rade u ime Darežljivog Vladara.

Sve ove stvari se pominju u predajama, kao npr. haber u kojem se od Muaz ibn Džebela prenosi u vezi sa neprimanjem djela, i dr. Ovom prilikom želimo samo da ukažemo na to, a o tome su inače napisana brojna djela. A inovatori u vjeri znaju da je to tako (tj. da se u primjeni sa vjerom čine razne mahinacije i manipulacije), kao što znaju sinove svoje.

Kada se duša vrati tijelu nalazi ga kad se ono već počne gasuliti (kupati), ukoliko se gasuli, i sjeda pored njegove glave sve dok se gasuljenje obavlja. Kome hoće od dobrih ljudi Allah (dž.š.) je otkriva, te je on vidi u njenom dunjalučkom liku.

Prenosi se, da je neki čovjek, dok je gasulio svog prijatelja, kod njegove glave najednom primijetio neku osobu, pa je, pošto mu je to pobudilo maštu, skrenuo pogled u stranu. Kada je taj njegov prijatelj umotan u kefine, ponovo je pogledao i ponovo ga vidio na tabutu.

Takođe se prenosi, o ne samo jednom dobrom čovjeku, da je dok bi ležao na tabutu, bio dozivan: „O, ti, taj i taj, gdje ti je duša?“ - pa bi mu se istog momenta dva-tri puta zatresli kefini na grudima.

Prenosi se, da se Er-Rebi' ibn Hajsem micao u rukama svog gasala.

Za vrijeme (Ebu Bekr) Es-Siddika, ležeći na tabutu, umrla osoba je progovorila i tom prilikom spomenula vrijednost (Ebu Bekr) Es-Siddika, (Omera) El-Faruka i Osmana (Zun-Nurejna, radijallahu anhum).

U pitanju je duša koja je ugledala nevidljivi svijet, a Allah otkriva kome On hoće da je čuje.

Kada se umrla osoba umota u kefine, umotaje se i njena duša, koja joj stoji na grudima i koja više i uzvikuje: „Požurite sa mnom ka Allahovoj milosti! Kada biste samo znali kamo me nosite!“

Ako je duša obradovana nesrećom, ona govori: „Sporije, sporije ka patnji! Kada biste samo znali kamo me nosite!“

Pored Allahovog poslanika, s.a.v.s., ne bi prošla dženaza, a da joj on ne bi ustao. U sahih predaji stoji, da je on, Sallallahu alejhi ve sellem, kada je pored njega prošla dženaza, iz poštovanja prema njoj, ustao. Kada mu je rečeno: „Allahov poslaniče, pa on je Židov!“ - on je rekao: „A zar nije stvorena duša?“

On je to činio stoga, što su mu otkrivene tajne nevidljivog svijeta i radovao bi se kad bi pored njega bivao nošen mejt.

Kada se umrla osoba spusti u kabur i prekrije je zemlja, kabur joj rekne: „Dok si bio na meni radovao si se i jeo razna jela. Sada će tebe (tj. tvoje tijelo) u meni jesti crvi.“ Takvim prijekornim tonom će mu se obraćati sve dok se kabur ne zatrpa. Tada mu se obraća melek po imenu Ruman.

Prenosi se da je Ibn Abbas, radijallahu anhu, upitao (Allahovog poslanika, s.a.v.s.): „Sa čim se umrla osoba najprije susreće u svom kaburu?“ On mu je rekao: „O Ibn Abbase, to me do sada nije niko pitao. Najprije je pozove melek Ruman, koji posjećuje grobove i koji joj govori: „O Allahov robe, piši svoja djela!“ On odgovara: „Nemam uza se tinte, niti papira“. On mu na to govori: „Ma nemoj! Papir su ti tvoji kefini, tinta ti je tvoja pljuvačka, a pera su ti tvoji prsti!“ Zatim mu otkida komad kefina i rob počinje da piše,

čak i ako je na dunjaluku bio nepismen, prisjećajući se svojih i dobrih i loših djela. Zatim melek uzima taj komad platna i okačuje ga umrloj osobi oko vrata. Tada je Allahov poslanik (s.a.v.s.) proučio ajet: „*Svakom čovjeku smo svezali njegov posao o njegov vrat....*“ (Kur'an 17;13)

Kada to završi, dolaze mu dvojica kaburskih trudbenika. To su dva crna meleka sa velikim očnjacima, kojima riju zemlju i sa bujnim vlasima, koje se vuku po zemlji. Glas im je poput grmljavine groma, oči im sijevaju poput munje, a dah im je poput olujnog vjetrova. I jedan i drugi u ruci drži željeznu batinu; kada bi se i ljudi i džini udružili da je podignu ne bi to mogli, kada bi se njome udarilo najviše brdo bilo bi savršeno.

Kada ih vidi duša uzdrhti, počinje da bježi i na nos ulazi u tijelo, te umrla, počev od grudi, oživljava. Njegovo tadašnje stanje slično je stanju smrtnog hropca; ne može se pokrenuti, ali zato čuje i vidi. Umrlome zemlja biva gipka poput vode; kada se on pokrene, ona se pred njim ugiba. Grubim i osomim glasom melec ga pitaju: „Ko ti je gospodar, ko ti je vjerovjesnik, šta ti je kibla?“

Onaj kome Allah da uputu i stabilnost reći će: „Čiji ste vi zastupnici i ko vas je meni poslao?“ Ovako govore jedino odabrani učenjaci. Tada jedan od meleka kaže onom drugom: „Istinu veli. Zaštitio se od našeg zla.“

Zatim mu grob uređuju tako, da izgleda poput velikog kubeta, sa njegove desne strane mu otvaraju vrata spram dženneta, kabur mu ukrašavaju svilom i mirisnim cvjećem i u njegov puštaju blaženi džennetski lahor. Njegov amel (djelo) dolazi mu u liku najdraže mu osobe, koji mu pravi društvo i sa njim razgovara, te mu kabur ispunjava nurom (svetlošću). U sreći i radosti provodi svo vrijeme dok traje ovaj svijet i dok ne nastupi Kijametski dan, od čijeg nastupanja mu nema ništa draže.

Na nešto nižem stupnju je vjernik praktičar, koji nije imao nekog posebnog znanja, niti je bio upućen u tajne nevidljivog svijeta.

Njemu njegov posao dolazi neposredno iza meleka Rumana, a javlja mu se u liku izuzetno lijepe, namirisane i u lijepu odjeću odjevene osobe, koja mu govori: „Zar me ne poznaješ?“ A on je pita: „Ko si ti, što mi te Allah darova u ovoj, mojoj osami?“ Ona mu odgovara: „Ja sam tvoje dobro djelo, ne boj se i ne žalosti se! Uskoro će ti doći Munkir i Nekir da te ispituju, pa nemoj da te to iznenadi!“

Tada mu kazuje kako će odgovarati na pojedina pitanja. Dok ga tako poučava, dolaze mu pomenuta dva meleka koji ga, uz prijekore, postavljaju u sjedeći položaj, a zatim pitaju: „Ko ti je gospodar?“ A on im spontano i bez zastajkivanja odgovara: „Gospodar mi je Allah, vjerovjesnik mi je Muhammed, vodič mi je Kur'an, kibla mi je Ka'ba, otac (po Islamu) mi je Ibrahim (a.s.), ja sam pripadnik vjere (milleta) kojoj je i on pripadao...“

Oni mu na to govore:

„Istinu si rekao“, i sa njim postupaju kao i u prethodno pomenutom slučaju, s tim što mu, sa njegove lijeve strane, otvaraju kapiju prema džehennemu, kroz koju mu se ukažu zmije, škorpije, okovi, omče, paklena vrućina, stablo zekum. Od toga ga hvata strah, pa mu oni govore: „Ne boj se ! Ništa loše neće ti se desiti. Ovo mjesto u džehennemu bilo je namijenjeno tebi, ali ti ga je Allah zamijenio ovim mjestom u džennetu. Ostaj nam sretno!“

Pritom mu zatvaraju kapiju prema džehennemu. Nakon toga, on nema osjećaj za protok vremena (dana, mjeseci, godina).

Biće i onih koji će prilikom ispitivanja zamuckivati u davanju odgovora.

Onaj, čije uvjerenje bude pogrešno, neće moći reći „Moj gospodar je Allah“, već će reći nešto drugo, pa će mu oni na jedan takav odgovor zadati takav udarac, od kojeg će mu vatra zahvatiti kabur. Zatim će se ta vatra ugasiti. I to će trajati danima. Zatim će se ponovo upaliti. Tako će sa njim biti dok je ovoga svijeta.

Biće i onih kojima će biti teško da kažu „Vjera mi je Islam“, zbog sumnji koje je imao u vezi sa Islamom, ili zbog smutnje u koju je zapao na samrti, pa će i njemu zadavati udarce, od kojih će mu vatra zahvatiti kabur, kao i kod prethodnog.

Biće i onih kojima će biti teško da kažu „Vodić mi je Kur'an“, zbog toga što ga je negirao, što nije postupao po onome što se u njemu naređuje, niti se klonio onoga što se u njemu zabranjuje i što je vremena provodio, a da Kur'anu nije ukazivao pažnju, pa će i sa njim postupati kao i sa prethodno spomenutim.

Biće i onih čija djela će im se pojaviti u liku šteneta, koje će ih uznemiravati u njihovom kaburu.

Biće i onih čija djela će im se pojaviti u liku praseta.

Biće i onih kojima će biti teško da kažu „Vjerovjesnik mi je Muhammed“, zato što su zapostavljali njegov Sunnet.

Biće i onih kojima će biti teško da kažu: „Kibla mi je Ka'ba“, zato što su prilikom uzimanja abdesta, ili prilikom obavljanja namaza, pravili propuste. S tim u vezi, dovoljno kazuje predaja, u kojoj se navodi, da Uzvišeni Allah neće primiti namaz koji se obavlja u haram odjeći.

Biće i onih koji neće moći da kažu: „Otac (po Islamu) mi je Ibrahim (a.s.)“, zato što su, možda, bili od onih koji su nekada čuli tvrdnju da je Ibrahim a.s. bio židovske, ili kršćanske vjere, pa ako takva tvrdnja kod njih bude izazvala sumnju u pogledu Ibrahimove a.s. vjere, sa njima će biti postupljeno kao i sa prethodnima.

Sve ove vrste spomenuli smo u „*Ihjau*“.

ČETVRTO POGLAVLJE

Što se tiče grijешnika (fadžira), kada ga upitaju: „Ko ti je Gospodar?“ - on će odgovoriti: „Ne znam“. Na to mu oni govore: „Niti znao, a niti spoznao!“ Zatim ga udaraju metalnom batinom tako, da on prođe kroz sedmi kat zemalja. Potom ga zemlja ponovo vraća u kabur te ga oni nastavljaju udarati do sedam puta.

Stanja koja doživljavaju poslije navedenog, različita su od slučaja do slučaja. Tako, nekome se njegov posao javlja u liku psa koji ga uznemirava i ujeda sve do Smaka svijeta. To se dešava onima koji sumnjaju (u Allaha dž.š. i ono što je On objavio).

Da sada ne bismo navodili sva ta različita stanja, radi sažetijeg izlaganja, reći ćemo samo to, da je riječ o različitim vrstama patnji u kaburu. Ono što je osnovno jeste to, da se ljudi u kaburu kažnjavaju onim čega su se na ovom svijetu najviše bojali. Tako, neko se više boji miša, nego lava. Jer, ljudske prirode su različite.

Molim Allaha, da nas sačuva i oprostí nam, da se kasnije ne bismo kajali i trpjeli gubitke.

Mnoge od umrilih osoba su viđene na snu.

Prenosi se da je neki čovjek sanjao jednu umrlu osobu, koju je upitao: „Kako si?“ - a ona je odgovorila: „Jednoga dana sam klanjao bez abdesta, pa me je Allah opteretio sa jednim vukom koji mi u kaburu uliva strah, tako, da je moje stanje zbog toga loše“.

Neka druga osoba je takođe viđena na snu, pa je upitana: „Kako je Allah s tobom postupio?“ On je rekao: „Kada me je gasal kupao, naglo me je prevrnuo, pa sam se ogrebao na jedan ekser koji je tu bio u uspravnom položaju“. Izjutra je snivač taj svoj san ispričao gasalu, na što je on rekao: „To se desilo ne mojom voljom“.

Neki drugi čovjek je takođe viđen na snu, pa je upitan: „Kako si?“ Zar ti nisi umro?“ On je rekao: „Da, umro sam. I dobro mi je. Međutim, kada ste zatrpavali moj kabur jedan kamen mi je slomio rebro.“ Kasnije su njegov kabur otkopali i vidjeli da je to zaista tako.

Nekom čovjeku se u snu javio njegov otac i rekao mu: „Sine moj, popravi mi kabur, jer je usljed kiše oštećen“. Sutradan je on otišao na grob svoga oca i otkrio da je on pun vode.

Neki je, opet, čovjek viđen na snu i upitan: „Kako si?“ on je rekao: „Što se mene tiče, sve je u redu, ali sam ukopan pored toga i toga, a on je bio grijешnik, pa me uznemiravaju razne patnje kojima je on izložen“.

Mnoga ovakva kazivanja i predaje ukazuju na to, da osobe u kaburima posjeduju (svijest i) znanje. Dovoljan dokaz tome su Zakonodavčeve (Muhamedove s.a.v.s.) riječi: „*Umrta osoba u svome kaburu osjeća bol, kao što je osjeća i živa osoba u svojoj kući.*“

Alejhissalatu ves-selam je zabranjivao lomljenje mrtvačkih kostiju. Jedne prilike je naišao pored čovjeka koji sjedi na kaburu, pa mu je to zabranio činiti i rekao mu je: „*Ne uznemiravajte umrle u njihovim grobovima!*“

Salih el-Muzeni je rekao: „Jednog učenjaka sam upitao: - Zbog čega je zabranjeno klanjati namaz u groblju? - pa je on kao argument naveo hadis: „*Ne klanajte u groblju, jer to porazno djeluje na one koji su nastanjeni u groblju!*“

Od jednog čovjeka se prenosi da je rekao: „Dugo vremena sam klanjao pored kabura svog oca. Jednog dana, u vrijeme velike žege, na grobu sam vidio osobu koja je bila poput moga oca, pa sam

se uplašio, a ta osoba mi je rekla: „Teško tebi što nas svo ovo vrijeme uznemiravaš svojim klanjanjem!“

U jednom od sahih hadisa stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „*Ko god od vas naiđe pored groba svoga brata vjernika kojeg je na dunjaluku poznavao i nazove mu selam, on ga pozna.*“

Takođe se prenosi: „*Oni čuju topot Vaše obuće.*“ Pa ako čuju i topot obuće, onda pogotovo čuju ono što je iznad toga.

Neki učenjak je umro, a da nije ostavio vasiyet (oporuku), pa je kasnije, noću, obilazio svoju kuću i govorio: „Tom i tom dadnite toliko žita, tom i tom vratite njegovu knjigu koju sam od njega posudio...“ Sutradan je svaki od njegovih sinova ispričao ono što je (na snu) vidio. Dali su pomenuto žito, a na njihovo čuđenje, knjigu u početku nisu uspjeli naći, da bi je, nakon dužeg vremena, našli u jednom skrivenom kutu kuće.

Od jednog čovjeka se prenosi da je kazivao sljedeće: „Naš otac nam je našao vaspitača, koji nas je poučavao u našoj kući i koji je nakon izvjesnog vremena umro. Jednog dana smo otišli na njegov grob da ga posjetimo, evocirajući uspomene na njega, a pritom ne spominjući Boga. Tuda je naišao prodavač smokava, koje smo mi od njega kupili i tu jeli, a otpatke bacili na grob. Te noći naš otac ga je usnio i na snu pitao: - Kako si? - On mu je rekao: - Ja sam dobro, ali su tvoja djeca od mog kabura načinili smetlišće i pored mene su govorili riječi svojstvene nevjernicima. - Naš otac je sa nama poveo razgovor u vezi s tim, pa smo mi rekli: - Subhanallah! Odgajao nas je dok je bio na ovome svijetu, a odgaja nas i sa onoga svijeta!“

Mnogo je ovakvih i sličnih događaja. Od tog mnoštva naveli smo samo jedan mali dio, da posluži za primjer i pouku.

(Po mjestu i načinu boravka) duše umrlih osoba dijele se na četiri kategorije.

(Prva kategorija). Duša im boravi u kaburu određeno vrijeme, dok se tijelo ne počne nadimati i dok se potpuno ne raspadne, a potom odlazi sa ovoga svijeta (dunjaluka) i boravi u „Melekutu“.

(Druga kategorija). Duša im boravi u kaburu sve do prvog puhanja (u Sur), nemajući pritom osjećaj za protok vremena.

(Treća kategorija). Duša im u kaburu boravi svega dva-tri mjeseca, a potom je ptica odnosi u džennet, shodno hadisu u kojem Alejhisselam kaže: *„Vjernikova duša je ptica koja se spušta na džennetska stabla.“*

Ima i onih čija duša, neposredno nakon zatvaranja njegovih očiju poslije smrti, biva uzdignuta u Sur, u kojem ostaje sve do puhanja u Sur.

(Četvrta kategorija). Nju čine vjerovjesnici i evlije. To je kategorija odabranika.

Neki od njih su izabrali boravak na zemlji, koju obilaze sve do Smaka svijeta. Takvi se nerijetko viđaju na snu. Mislim da među njih spadaju (Ebu Bekr) Es-Siddik i (Omer ibn El-Hattab) El-Faruk.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odabranik triju svjetova. U vezi sa tim, a u svrhu upozorenja i ukazivanja Sallallahu alejhi ve sellem je rekao: *„Ja sam kod Allaha i suviše cijenjen (i drag Mu), tako da me na zemlji neće zadržati više od tri (vremenska perioda).“* U pitanju su bile tri decenije, jer je h. Husein ubijen krajem tridesetih (nakon Pejgamberovog preseljenja na ahiret), pa se Alejhisselam rasrdio na stanovnike zemlje i uzdignut je na nebo.

Prenosi se da ga je jedan od odabranih ljudi vidio na snu i upitao: „Allahov Poslaniče, zar svoj ummet nećeš zaštititi od smutnje?“ On je rekao: „Allah im povećao smutnju! Ni oni mene nisu čuvali, jer su ubili (mog unuka h.) Huseina“. Zatim je, Sallallahu alejhi ve sellem, pobrojao još neke stvari, ali to prenosilac nije dobro popamtio.

Neki od njih odaberu sedmo nebo, kao npr. Ibrahim, a.s., za kojeg se u hadisima navodi da ga je Muhammed, s.a.v.s., prilikom Mi'radža sreo na sedmom nebu, oslonjenog leđima na Bejti ma'mur i okruženog muslimanskom djecom.

Neki od njih odaberu peto nebo, kao napr. Isa, a.s.

Na svakom nebu ima vjerovjesnika i poslanika, koji borave na pojedinim nebesima koja ne napuštaju. Među njima, pet je odabranih: El-Halil, El-Kelim, Er-Ruh, Es-Safijj i El-Habib¹⁰, koji se po svojoj volji i bez ograničenja kreću kroz svjetove.

Što se tiče evlija, (mjesto i način boravka njihovih duša) zavisi od toga kakvi su bili na ovome svijetu.

Tako se za Ebu Jezida prenosi da je njegova duša pod Aršom, gdje uživa za trpezom.

To su te četiri vrste stanja umrlih osoba, stanja u kojima jedni bivaju kažnjavani, a drugi bivaju u milosti, jedni bivaju poniženi, a drugima se ukazuje počast. Oni od njih, čije duše borave na zemlji, okupljaju se oko osoba koje su na samrti, ispunjavajući prostor oko umirućeg, tako, da ih on viđa.

Sreo sam se sa više osoba koje su mi o ovome govorile. Jedan od mojih drugova je doživio otkrovenje, kojom prilikom je vidio svog umrlog oca kako ulazi u kuću.

Ovo o čemu mi pišemo vizuelno doživljavaju samo, od strane Uzvišenog Allaha, izuzetno cijenjene osobe. Molim Allaha da i prema nama bude darežljiv, kako bismo Ga spoznali, kao što je bio i prema svojim evlijama, tako, da im je eliminisao svako podozrenje i sumnju.

---

¹⁰ El-Halil - nadimak Ibrahima a. s., El-Kelim - nadimak Musaa a.s., Er-Ruh - nadimak Isa'a a.s., Es-Safijj - nadimak Adema a.s., i El-Habib - nadimak Muhammeda, s.a.v.s.

I pored svega navedenog, umrli su svjesni smjene noći i dana, izuzev onih koji ostaju u nižem svijetu i koji ne bivaju uzdignuti u više sfere.

Neki od njih znaju kada je petak i drugi blagdani.

Kada neko napusti ovaj svijet (dunjaluk), oni se sakupljaju oko njega i prepoznaju ga; neko ga pita za svog bračnog druga (koji je ostao na dunjaluku), neko za roditelje, neko za ovoga, neko za onoga...Svako pita za ono što ga interesuje.

Katkada neko umre i (na onom svijetu) ne sretne nikoga od svojih poznanika (koji su umrli prije njega), a to zbog skretanja u vjeri koje može da mu se desi na samrti, pa umre kao Židov ili kršćanin te se pridruži njima. Tako, kada tamo stigne neko sa ovoga svijeta, njegovi tamošnji susjedi ga pitaju: „Šta znaš o tome i tome?“

A on odgovara: „Umro je“. Na to oni kažu: „Da nas Allah sačuva i zakloni, nešto ga je zadeveralo!“

Jedan od umrlih ljudi je viđen na snu i upitan: „Kako je Allah s tobom postupio?“ On je rekao: „Ja i ... - nabrojao je petoricu svojih drugova - smo dobro prošli i sada uživamo.“ Njega i njegove drugove su ubili haridžije.¹¹

Još je upitan za njegovog komšiju i kako je Allah sa njim postupio, pa je on rekao: „Mi ga nismo vidjeli.“ Taj njegov komšija se bacio u more i pritom se utopio. Mislim, a Allah najbolje zna, da on spada u one koji su izvršili samoubistvo.

U sahih hadisima se navodi da je Allahov poslanik, s.a.v.s., u noći Isra-a, kao imam poslanicima, klanjao dva rekjata namaza, da se (na Mi'radžu) sreo sa pojedinim poslanicima: Harunom, a.s., Musaom, a.s., Idrisom, a.s. ... i da su svi oni molili za milost njemu i njegovom ummetu, a svi su oni umrli i nestali sa lica zemlje.

---

¹¹ Haridžije - jedna od muslimanskih sekti koja je poslije bitke na Siffinu (37. god. po Hidžri) odkazala poslušnost h. Aliji.

Tu je riječ o životu duša (u zagrobnom životu). Prvi život bio je onaj, kada je Uzvišeni od duša tražio da posvjedoče protiv sebe: „*Jesam li Ja vaš Gospodar?*“ „*Jesi*“ - rekli su - „*mi svjedočimo.*“

Ovosvjetski život je neuporediv sa onosvjetskim. Ovosvjetska uživanja su prividna. Alejhisselam je rekao: „*Ljudi spavaju, a kada umru - probudit će se!*“

Eto takva su stanja umrlih. Nakon smrti neki od njih (tj. njihove duše) su vezani za određeno boravište, dok drugi nisu, jedni uživaju a drugi pate. Dokaz tome su riječi Uzvišenog: „*Oni će se ujutro i naveče u vatri pržiti, a kada nastupi (suđeni) Čas: - Uvedite faraonove ljude u patnju najtežu!*“ (Kur'an 40;46)

PETO POGLAVLJE

Kada Allah htjedne da nastupi Smak svijeta (Es-Sa'a), naređiće Israfilu, a.s., da puhne u rog (sur), na način kako smo to objasnili u „*Ihjau*“. Brda će početi da lete poput oblaka, mora će početi da se izlijevaju i miješaju, Sunce će se pomračiti i biti poput crne kugle, mora će uzavreti, zrak će se ispuniti parom, svjetovi će se međusobno izmiješati, zvijezde će se raspršiti i iskočiti iz svojih ustaljenih putanja, nebo će biti poput rastopljene mase u kružnom kretanju, Zemlju će potresati jaki zemljotresi tako da će se ona, poput mijeha, naizmjenično skupljati i širiti. Na kraju će Uzvišeni usmrtili i meleke, tako da će duše biti uzete svim živim stvorenjima i u sedam zemalja i na sedam nebesa, makar se radilo i o duhovnim bićima, te ni na Zemlji ni na nebesima neće biti ni jednog njihovog živog stanovnika bilo koje vrste.

Zatim će se Uzvišeni pojavati u jednom oblaku; nebesa će uzeti u Svoju desnicu a sedam zemalja u Svoju drugu ruku, pa će reći: „O dunjaluče, o ti niski svijete! Gdje su sada tvoji gospodari? Gdje je tvoje društvo koje si svojom prolaznom ljepotom zavodio i odvrćao od ahireta (onoga svijeta)?“

Zatim će Uzvišeni, onako kako On htjedne, Sebe slaviti i ponositi se Svojim svojstvom da nikada neće nestati, i Svojom vječnom Uzvišenošću, i vlašću koja vječno traje, i Svojom svemoći, i beskrajnom mudrošću, a zatim će upitati: „Kome danas pripada vlast?“ Pošto mu niko neće davati odgovora, sam će odgovoriti: „Allahu, Jedinom, Svemoćnom.“

Zatim će učiniti nešto još više od toga, a to je da će nebesa uzeti jednim, a sedam zemalja drugim prstom, prodrmati ih i reći: „Ja sam vladar! Ja sam vladar! Gdje su oni kojima je pored Mene robovano i koji su mi pridruživani u vlasti? Kome danas pripada vlast?“ Na to mu niko neće odgovarati. Tri puta će to ponoviti, ali odgovora neće biti. Zatim će Uzvišeni reći: „Allahu, Jedinom, Svemogućem.“

To će tako potrajati dokle On bude htio. Od Allahovog Prijestolja pučinu će nadvisivati samo jedan mali dio. Uzvišeni će, prethodno, uspavati džennetske ljepotice i poslugu. Zatim će Uzvišeni otvoriti jednu od sekarskih (džehennemskih) jama iz koje će suknuti vatra i zapaliti četrnaest mora, koja će gorjeti kao raščupana vuna i od kojih neće ostati ni kap vode. Zemlja će biti poput crnog kamena, a nebesa poput taloga rastopine, ili kao rastopljeni bakar. Kada vatra htjedne zahvatiti i vidljivi dio nebesa, Uzvišeni Allah će toj vatri zapovijediti da se povuče, tako da će se ona povući i od nje se više nikada neće dići ni jedan plamen. Zatim će Uzvišeni Allah otvoriti jednu od riznica Svog Prijestolja (Arša) u kojoj se nalazi „more života“. Od toga će na zemlju pasti kiša, koja će biti poput ljudskog sjemena. Žedna i zamrla zemlja će početi da se trese i oživljava. Nivo vode koji će se na nju spustiti iznosiće četrdeset aršina. Ljudska tijela će najednom početi da niču iz donjih dijelova kičmi. U jednom od hadisa se navodi: „Sve tvoje će se raspasti, izuzev donjeg dijela kičme; iz njega je čovjek potekao, a iz njega će i drugi put poteći.“ To je, ustvari, jedna mala kost veličine slanutka. Nije, dakle, riječ o moždini. Iz nje će u grobovima nicati tijela, kao što niče zelen. Ta tijela će se usljed njihovog, mnoštva međusobno ispreplesti, tako, da će glava jedne osobe biti na ramenima druge, da će trup jedne biti na nogama druge, itd. Na ovo ukazuju riječi Uzvišenog: „*Mi znamo šta će od njih zemlja oduzeti, u Nas je Knjiga u kojoj se sve čuva.*“ (Kur'an 50;4)

Detaljnije objašnjenje ovoga dali smo u našoj knjizi „*Ihja*“.

Kada se to (novo) stvaranje dovrši na način koji mu odgovara, tako, da starija osoba izraste u stariju osobu, sredovječna u sredovječnu, mlada u mladu... Uzvišeni će narediti da ispod Prijestolja (Arša) puhne vjetar koji će sadržavati nježnu toplinu i koji će to iznjedrati iz zemlje. Zemlja će tada biti ravna, bez brda i dolina. Brda će prije toga biti pretvorena u pijesak i prašinu.

Tada će Uzvišeni oživjeti Svoga roba (meleka) Israfila koji će, sa stijene u Bejtu-l-makdisu, puhnuti u sur. Sur je svjetlosni rog. Na sebi će imati 14 oreola. Veličina jednog oreola je veličine nebesa i Zemlje, i imaće toliko rupa koliko bude stvorenja. Zvuk će mu biti poput zujanja pčela, a ispuniće prostor od istoka do zapada.

Zatim će svaka duša doći svom tijelu. Neka je slavljen Onaj koji će im dati nadahnuće za to. Čak i zvijeri, i ptice, i sve što ima dušu. Jednom riječju - svi, kako kaže Uzvišeni Allah: „...*poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati.*” (Kur'an 39;68)

To drugo puhanje u rog rezultiraće izuzetno jakim glasom, kako kaže Uzvišeni: *“To će biti samo glas jedan, i svi će odjednom biti u „sahiri.”* (Kur'an 79; 13-14), tj. na najnižem katu zemlje, jer će oni, nakon što ustanu, otvoriti oči i vidjeti da su brda (i planine) sravnjene, da na zemlji nema ni brda ni dolina, da je sve ravno i glatko poput ploče, i čudiće se kada sve to vide.

U očekivanju, čuđenju, razmišljanju i izvlačenju pouka svi će, neodjeveni, sjediti na svojim grobovima, kako se navodi i haberu „*uraten, garla*“ (potpuno goli). Izuzetak će biti oni vjernici koji su umrli u tuđini i koji nisu umotavani u ćefine (prilikom sahrane) - oni će biti proživljeni u džennetskoj odjeći - kao i oni pripadnici Muhammedovog , s.a.v.s., ummeta koji budu slijedili njegov Sunnet, ne odstupajući ni malo u tome.

U predaji se navodi: „*Neka kefini vaših umrlih budu bogati! Moj ummet će biti proživljen u kefinima, a ostali ummeti neodjeveni.*“ Revahu Ebu Sufjan.

U jednom od hadisa stoji: „*Mejt će biti proživljen u svojim kefinima.*“

Prenosi se da je neki čovjek na samrti rekao svojoj porodici: „Obucite mi to i to odijelo!“ Oni ga nisu poslušali, pa je umro u odjeći u kojoj je spavao; u toj istoj odjeći je i sahranjen. Za nekoliko dana viđen je na snu, pa ga je snivač pitao: „Kako si?“ Ovaj nije htio da ga pogleda, i rekao je: „Nisu mi dali moju odjeću i pustili su me da budem proživljen u spavaćici.“

ŠESTO POGLAVLJE

O boravku između dva puhanja u rog

Tu je riječ o drugoj smrti, jer stvorenja neće imati nutarnjih osjetila. Tjelesna smrt predstavlja prestanak funkcionisanja tjelesnih (vanjskih) osjetila, s obzirom da se tijelo pokreće na nadražaje. Oni koji su doživjeli tjelesnu smrt, ne mogu klanjati, postiti... Kada melek uđe u takvo tijelo, on ne može ostati u njemu, s obzirom da teži svome svijetu. Duša je jednostavan (prost) elemenat. Kada dođe do njene sinteze (sjedinenja) sa tijelom, ono oživi i počinje da se kreće.

U vezi sa ovim periodom, između dva puhanja u rog, među učenjacima postoji neslaganje. Većina smatra da on traje četrdeset godina. Onaj, u čiju spoznaju ne sumnjam, rekao mi je, da tu stvar i tajnu koja je s tim u vezi, zna jedino Allah, jer je to jedna od tajni rububijeta (gospodarenja).

Rekao mi je još, da rububijet nije svojstven nikome, izuzev Uzvišenom Allahu. Upitao sam ga: - Šta znače Alejhiselamove riječi: *„Na Kijametskom danu ja sam prvi nad kojim će se zemlja rastvoriti (tj. ja ću prvi biti proživljen) pa ću vidjeti Musaa (a.s.) kako se drži za jedan od stubova Arša, tako da neću znati da li je on proživljen prije mene, ili je on od onih koje je Uzvišeni izuzeo.“*

On je odgovorio: „Ovaj hadis odnosi se samo na duše, a ne i na tijela. Musa, a.s., sada ima tijelo (u kaburu). Možda se izuzeće koje je spomenuo Allahov Poslanik, s.a.v.s., odnosi na doživljavanje

straha, jer će se stvorenja pojaviti nakon što čuju jaki glas od kojeg će se svi prestraviti.“

Govoreći na jednom skupu na kome je bio Omer ibn El-Hattab, r.a., Ka'b (El-Ahbar) je rekao: „Kada bi ti, o Omere sine Hattabov, imao djela koliko sedamdeset vjerovjesnika, ipak bi pomislio da ti tog dana nema spasa, izuzev onih koje Uzvišeni Allah izuzme (sačuva) od straha i jakog glasa, a to su oni koji su na četvrtom stupnju (mekamu).“

Nema nikakve sumnje da Musa, a.s., spada među njih. Izuzimanje se odnosi samo na strah i sačuvanost od njega. Kada bi, inače, bilo ko tada bio živ, odgovorio bi na Allahov upit kada On kaže: „*Kome danas pripada vlast?*“ - pa bi rekao: „*Tebi, o Jedini, Svemoćni, Uzvišeni...*“ (Kur'an 40;16)

SEDMO POGLAVLJE

Kada svako (nakon proživljenja) bude sjedio na svome kaburu - biće tu i odjevenih i crnih i bijelih i onih koji će imati svjetlo poput svjetiljke i onih koji će imati svjetlo poput sunca, a svi će biti oborenih glava i neće znati šta će s njima biti, te će tako provesti hiljadu godina - onda će se sa zapada, uz izuzetno jak šum, pojaviti (od strane meleka) vodena vatra. Ljudi, džini, ptice i životinje u zaprepaštenju će podići glave.

Tada će svakom od stvorenja doći njegov amel (djelo, posao) i reći mu: „Ustaj i kreni na mjesto skupa!“ Onima koji budu imali dobrih djela, ta djela će se pojaviti u liku jahalice: kamile, magarca, ovna..., nekima kao zajednička, a nekima kao zasebna, i svi će ispred sebe i sa svoje desne strane imati svjetlo koje će im svijetliti kroz tminu. Na to se odnose riječi Uzvišenog: „*Na Dan kada budeš vidio kako se pred vjernicima i vjernicama, s desne strane njihove, svjetlo njihovo bude kretalo.*“

Sa svoje lijeve strane neće imati svjetla, već gustu, pogledom neprobojnu tminu u kojoj će tumarati i lutati nevjernici i oni koji su sumnjali u Istinu. Vjernik će gledati u tu gustu i zastrašujuću tminu, pa će zahvaljivati Allahu na svjetlu koje mu je dao, koje će ići ispred njega i voditi ga putem kroz tu žestoku tminu.

Uzvišeni Allah, vjerniku kojem je dao blagodat, katkada otkriva stanja nesretnika i paćenika, da bi jasnije znao u čemu je

korist, kao što će to učiniti i sa stanovnicima dženneta i džehennema, shodno Njegovim riječima: „...*on će pogledati i usred džehennema ga ugledati,*” (Kur'an 37;55) kao i: „*A kada im pogledi skrenu prema stanovnicima džehennema, uzviknuće: - Gospodaru naš, ne daj nam da budemo sa narodom mračnjačkim.*“ (Kur'an 7;47)

Vrijednost četvoroga najbolje znaju četvorica: vrijednost života najbolje zna umrli; vrijednost zdravlja najbolje zna bolesni; vrijednost mladosti najbolje zna ostarjeli i vrijednost bogatstva najbolje zna osiromašeni. Biće i onih (vjernika) koji neće imati jahalice, već će ići pješice, a na svojoj odjeći, imaće svjetlo koje će se naizmjenično paliti i gasiti. Jačina tog vjerničkog svjetla zavisiće od jačine imana, (vjere) a brzina kretanja će zavisiti od vrijednosti djela.

Alejhissalatu ves-selam je upitan: „Kako će ljudi biti sakupljeni (na Dan skupa)?“ - na što je on rekao: „*Po dvoje na jednoj jahalici, po petoro na jednoj jahalici, po desetoro na jednoj jahalici.*“

Značenje ovog hadisa, a Allah najbolje zna, jeste da će biti ljudi kojima će Allah, iz Svoje milosti, dati da se, zbog nedovoljnosti svojih djela udruže u korištenju jedne jahalice, kao kad se dvije, tri, ili više osoba udruže da kupe jednu jahalicu koju bi zajednički koristili. A dokle deset osoba može stići sa jednom jahalicom?

Ova nedovoljnost djela podrazumijeva škrtarenje u trošenju imetka na Allahovom putu. I pored toga, za te osobe ima selameta (spasa). A ti, Allah ti uputu dao, gledaj da radiš tako, da dobiješ zasebnu jahalicu koju nećeš dijeliti ni sa kim i znaj za ovu trgovinu koja se isplati. Jer, bogobojazni su oni koji će biti delegirani, kako kaže Uzvišeni: „*Onoga Dana kada bogobojazne, kao delegate, pred Milostivim sakupimo.*“ (Kur'an 19;85)

U jednoj od garib predaja stoji, da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednog dana rekao svojim drugovima: „Među Israilovim potomcima je bio jedan čovjek koji je činio dosta dobrih djela, čije

rezultate će zateći na Dan skupa.“ Rekoše: „A šta je radio?“ On je odgovorio: „Od svog oca je naslijedio veliki imetak. Kupio je jedan vrt, čiji urod je namjenjivao siromasima, govoreći pritom: - Ovim želim zaraditi vrt kod Uzvišenog Allaha. - Zatim, dosta novca je podijelio nemoćnim, pritom govoreći: - Ovim želim kod Uzvišenog Allaha, kupiti robova. - Zatim mnoge je otkupio i oslobodio ih ropstva, govoreći: - Ovim ću kod Uzvišenog Allaha, na ahiretu, obezbijediti poslugu. - Jednog dana je vidio nekog slijepca kako se spotiče u hodu i posrće, pa mu je kupio i poklonio jahalicu, rekavši: - Ovim ću kod Uzvišenog Allaha zaraditi jahalicu. - Tako mi Onoga u čijoj Ruci je Muhammedova duša, kao da vidim kako na njoj, osedlanoj i zauzdanoj, ide na mjesto skupa.“

Tumačeći ajet „*efemen jemši mukibben 'ala vedžhihi ehda...*“ - „*zar je onaj koji, spotičući se, posrće...*“ - doslovno: „*hodi svojim licem.*“ (Kur'an 67;22) Jedan od mufessira (komentatora Kur'ana) veli, da je to primjer koji Uzvišeni Allah navodi u vezi sa Kijametskim danom, kada budu sakupljeni vjernici i nevjernici, kako veli Uzvišeni: „... *kad u džehennem žedne griješnike potjeramo,*“ (Kur'an 19;86), tj. koji će, žedni, hodati na svojim licima, jer je Onaj, koji im je dao da na dunjaluku hodaju na nogama, u stanju da učini da oni idu i na svojim licima.

Ovako tumačenje je daleko od prihvatljivog, obzirom da Uzvišeni Allah (u vezi sa Kijametskim danom) spominje i noge, pa veli: „*Na Dan kada protiv njih budu svjedočili jezici njihovi i ruke njihove i noge njihove za ono što su radili.*“ (Kur'an 24;24). Ili: „*Mi ćemo ih, na Sudnjem danu sakupiti, licem zemlji okrenute, slijepe, nijeme i gluhe.*“ (Kur'an 17;97), tako da se pomenuti komentar ni svojom doslovnošću, ni aluzijama, ne podudara sa onim što se htjelo reći. Arapi, naime, kada hoće za nekoga da kažu da posrće, kažu: „Taj i taj hoda svojim licem.“

To, da će oni biti slijepi, treba shvatiti u smislu da neće, poput vjernika, ispred i pored sebe imati svjetlo, a ne da će potpuno biti slijepi. Jer, nema neslaganja u tome da će oni gledati rastvaranje neba

iz kojeg će se pojaviti oblak, silazak meleka, kretanje brda i planina i sve ostale strahote Kijametskog dana, što potvrđuju i riječi Uzvišenog: „*Je li ovo čarolija, ili vi ne vidite?*” (Kur'an52;15)

Sljepilo (nevjernika) na Kijametskom danu treba shvatiti u značenju lutanja u tami i nemogućnosti gledanja u Plemenitog, mada će svjetlo Uzvišenog Allaha obasjavati zemlju, koja će tada biti bijela. Na njihovim očima biće koprena te oni to (svjetlo) neće vidjeti, niti će čuti riječi Uzvišenog Allaha i meleka: „...*za vas danas straha neće biti, niti ćete i za čim tugovati..., uđite u džennet, vi i braćni drugovi vaši, radosni.*“ (Kur'an 43;68-70)

Stoga oni neće moći da govore, jer će zanijemiti, što pojašnjavaju i riječi Uzvišenog: „*Ovo je dan u kojem oni neće ni prozboriti i pravdanje im neće dozvoljeno biti.*“ (Kur'an 77;35-36)

Posrijedi je slučaj kada se slabost i nedovoljnost nekog svojstva opisuje tako, kao da tog svojstva uopšte i nema, mada ga, ustvari, ima.

Neki ljudi će biti proživljeni sa onim, čijem iskušenju su podlegli dok su bili na dunjaluku. Tako, onaj ko je svoj vijek provodio uz neki od muzičkih instrumenata, kada ustane iz kabura u desnici će mu biti taj instrument, pa će ga on baciti i reći: „Dalje od mene, ti si me odvrćao od sjećanja na Uzvišenog Allaha!“ A on će mu se vratiti i reći: „Ja ću ti biti pratilac sve dok nam Allah ne presudi, a On je presuditelj najbolji.“

Pijanica će biti proživljen u pripitom stanju i sa, o vrat, obješenom čašom.

Ukratko, svak će biti proživljen sa onim čijem iskušenu je bio podlozan. Primjer koji to potvrđuje su sahih predaje, u kojima stoji da će pijanica biti proživljen sa vrčem o vratu i čašom u ruci, da će zaudarati više nego bilo koja lešina i da će ga proklinjati svi oni koji naiđu pored njega.

Umorene osobe biće proživljene sa tragovima nasilja koje im je naneseo. U sahih predaji stoji da će onaj ko pogine na Allahovom putu biti proživljen sa svim ožiljcima i ranama; što se tiče boje, biće boja krvi, a što se tiče mirisa, biće miris miska, sve dok ne dođe pred Uzvišenog Allaha.

Kada meleci, u grupama i skupinama, povedu stvorenja, svaki predvodeći onoliki broj koliko mu bude određeno i kada ih, od prvog do posljednjeg, sakupe na jedno mjesto, Uzvišeni Allah će narediti melecima dunjalučkog (prvog) neba da preuzmu stvorenja i da ih sve odreda: i ljude i džine i ptice i životinje premjeste na drugu, bijelu, srebrnosvijetlu zemlju.

Potom će ti meleci oko njih napraviti krug (halku), a biće ih deset puta više od svih stanovnika Zemlje. Zatim će Uzvišeni Allah narediti melecima drugog neba da oko prethodnih naprave drugi krug, a biće ih dvadeset puta više. Zatim će se spustiti meleci trećeg neba i oko prethodnih napraviti krug a biće ih trideset puta više.

Zatim će se spustiti meleci četvrtog neba i oko prethodnih napraviti krug, a biće ih četrdeset puta više. Zatim će se spustiti meleci petog neba i oko prethodnih napraviti krug, a biće ih pedeset puta više. Zatim će se spustiti meleci šestog neba i oko svih napraviti krug, a biće ih šezdeset puta više. Zatim će se spustiti meleci sedmog neba i oko svih napraviti krug, a biće ih sedamdeset puta više.

Stvorenja će se tako sabiti i stijesniti, da neće biti dovoljno prostora da svi nogama stanu na tlo, već će gaziti jedni po drugima, a toliko znoja će proiliti, da će on nekima sezati do brada, nekima do ramena, nekima do grudi, nekima do pojasa, nekima do koljena. Neki će biti orošeni znojem, poput osobe koja boravi u sauni, a neki će biti obliveni znojem, poput žedne osobe koja se napije vode. Oni, koji budu orošeni znojem, su kategorija koja će sjediti u udobnim sjedeljama, a oni, kojima znoj bude dopirao do gležnjeva, su osobe koje su izgubile život kao utopljenici.

A melec i će im dovikivati: „*Za vas danas nema straha i vi ne treba da se žalostite.*“ (Kur'an 43;68) Jedan od onih koji su spoznali, mi je rekao da su to pokajnici (evvabun), kao što je Fudajl ibn Ijad i drugi. Mada je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: „*Onaj, ko se pokaje za grijeh, je kao onaj ko grijeha i nema*“, te njegove riječi imaju opšte značenje.

Pomenute tri kategorije: oni, koji će biti orošeni znojem, oni, koji će biti obliveni znojem i oni, kojima znoj bude sezao do gležnjeva su oni, čija lica će biti bijela, dok će kod ostalih lica biti crna.

Nije nikakvo čudo što će stvorenja osjećati strah i nesanicu i što će se kupati u znoju, kada će im se sunce tako primaći da će ga, kada bi digli ruke, rukama moći dohvatiti, a njegova toplota će se povećati sedamdeset puta.

Jedan od pripadnika prijašnjih generacija je rekao: „Kada bi se na ovom svijetu sunce pojavilo, onako, kako će se pojaviti na Kijametskom danu svu zemlju bi spržilo, svo rastinje bi uništilo i sve rijeke bi presušilo.“

U toj stisci i komešanju stvorenja, na toj bijeloj zemlji, koju Uzvišeni spominje kad kaže: „*Na Dan kada zemlja bude zamijenjena drugom zemljom.*“ (Kur'an 14;48), stvorenja će, zavisno od kategorije kojoj budu pripadali, biti u različitim stanjima; oholi vladari i velikani ovoga svijeta biće manji od makova zrna, kako se to da vidjeti iz hadisa u kojima se spominju ohole osobe, ali ne u smislu da će oni i formalno biti manji od makova zrna, već u smislu da će ih drugi, u toj stisci i tjeskobi, ponižavati i gaziti. S druge strane, biće onih koji će tada, pri toj žezi i vrućini, piti hladnu, pitku i čistu vodu jer će djeca, sa posudama u kojima će biti pića iz džennetskih rijeka, dolaziti svojim roditeljima da ih napoje.

Jedan od pripadnika prijašnjih generacija je viđen na snu kao da je na Kijametskom danu i onako žedan, posmatra kako mala djeca napajaju ljude, pa ih je stao dozivati: „Dajte i meni jedan gutljaj

vode!“ Jedno od te djece ga je upitalo: „Ima li kod nas i tvoje dijete?“ „Nema!“ - rekao je on, a ono mu je onda reklo: „U tom slučaju mi te nećemo napojiti.“

I ovaj primjer ukazuje na vrijednost braka, a da bi dijete na Kijametskom danu služilo pićem, trebaju biti ispunjeni određeni uslovi, koje smo mi naveli u „*Ihjau*“.

Biće i onih, koji će iznad glava imati zaklon koji će ih svojom sjenom štititi od vreline, a to će im biti zbog milostinje (sadake) podijeljene u ime Allaha...¹²

To će tako potrajati hiljadu godina, sve dok ne bude puhnuto u rog (nakur), koji smo mi, ukazujući na neke od kur'anskih tajni, opisali u „*Ihjau*“. Od siline tog zvuka ustreptaće srca i uznemiriti se pogledi. Pokrenuće se i vjernici i nevjernici, misleći da je to nešto, što će još više povećati patnje Kijametskog dana.

Najednom će se pojaviti Arš (prijesto Svemilosnog) kojeg će nositi, osam nosača. Dužina stopala jednog od tih nosača odgovara dužini hoda od dvadeset hiljada godina. Njih će poput oblaka , pratiti skupine meleka koji će slaviti Allaha (tespih Ga činiti), takvim glasovima, da to ljudski um neće moći podnijeti sve dok se prijesto Svemilosnog ne postavi na odgovarajuću lokaciju pomenute bijele zemlje, koju je Allah stvorio posebno za tu svrhu. Glave će se pogeti i ustuknuti, a podanici prestraviti. Strah od nepodnošljive Allahove kazne obuzeće i vjerovjesnike, učenjake i šehide. Dok budu u

---

¹² Neće to biti slučaj samo sa onima koji su dijelili sadaku. U jednom od hadisa spominje se sedam vrsta osoba koje će na Kijametskom danu biti u hladu, pored kojeg neće biti drugog hlada i to: pravedni imam (vođa), mladić čije srce je bilo vezano za džamiju, dvoje koji su se voljeli, sastali i rastali u ime Allaha, čovjek kojeg lijepa i ugledna žena pozove sebi, pa joj on rekne: "Bojim se Allaha! ", čovjek koji tajno udjeljuje sadaku, tako da mu lijeva ne zna šta udjeljuje desnica i čovjek kojem poteknu suze pri spominjanju Allaha. U jednom drugom hadisu se navodi da će u tom hladu biti i osoba koja dužniku otpisuje zajam koji mu je dala.

¹² "Idite na desnu stranu! " - tj. u pravcu dženneta koji je postavljen na desnu stranu Arša, dok će džehennem biti postavljen sa lijeve strane.

takvom stanju, obasjaće ih svjetlo koje će nadjačati svetlost sunca koje ih je do tada pržilo. Među stvorenjima će se nastaviti komešanje, koje će potrajati narednih hiljadu godina, a da ih pritom Uzvišeni Allah neće osloviti ni jednom riječju.

Tada će ljudi otići do Adema, a.s. i reći mu: „O Ademe, o oče čovječanstva, teško nam je podnositi ovu tegobu.“ Usljed nepodnošljive žestine takve situacije, nevjernik će govoriti: „Smiluj se, Gospodaru i oslobodi me ovoga, makar me poslao u džehennem!“ Zatim će mu reći: „O Ademe, ti si onaj kojeg je Allah rukama (Svoje moći) stvorio, koji je naredio Svojim melecima da ti sedždu učine i koji je u tebe udahnuo Svoga duha. Zauzmi se za nas kod tvoga Gospodara da počne suđenje i da On, po svome htijenju, odredi gdje će se s kim i kako će se s kim postupiti.“ Adem, a.s., će im odgovoriti: „Ja nisam poslušao Allaha kada mi je zabranio da se približim stablu, pa me je u ovoj situaciji stid da Mu se obraćam, već vi idite do Nuha (a.s.), jer je on prvi (Božiji) poslanik.“

Oni će se međusobno dogovarati hiljadu godina, zatim će otići Nuhu, a.s. i reći mu: „Ti si prvi (Božiji) poslanik....“ i reći će mu isto što i Ademu, a.s., te tražiti od njega da se zauzme kod Allaha, na što će on reći: „Ja sam jednom učio dovu i njome potopio stanovnike zemlje, tako da me je u ovoj situaciji stid da se obraćam Allahu (dž.š.), već vi idite do Ibrahima (a.s.), koji je prijatelj Svemilosnom, a koji vas je otprije nazvao muslimanima, možda će se on zauzeti za vas.“

Oni će se međusobno dogovarati hiljadu godina, zatim će mu otići i reći: „O Ibrahime, ti si onaj koga je Allah uzeo za prijatelja (halila), zauzmi se za nas kod Uzvišenog Allaha.“

On će im reći: „Ja sam u Islamu tri puta zaobišao istinu, čime sam osporio vjeru Uzvišenog Allaha, tako da me je stid u ovoj situaciji da se obraćam Allahu i da se kod Njega zauzimam, već vi idite do Musaa, a.s., njega je Allah uzeo za bliskog prijatelja (nedžijja), možda će se on zauzeti za vas.“

Oni će se međusobno dogovarati hiljadu godina, situacija će biti sve teža, stiska sve veća, pa će otići Musau, a.s. i reći mu: „O Imranov sine, tebe je Allah uzeo za bliskog prijatelja i sagovornika (kelima) i objavio ti Tevrat, zauzmi se kod svoga Gospodara da počne suđenje. Jer, dugo je vrijeme od kada čekamo, u ovoj gužvi od kad se tiskamo, jedni drugima na noge stajemo, vjerni i nevjerni svi u glas zborimo.“

Musa, a.s., će im reći: „Ja sam molio Allaha da faraonov narod kazni gladnim godinama i učini ih poučnim primjerom za druge, pa se u ovoj situaciji stidim izaći pred Uzvišenog Allaha i da se kod Njega zauzimam, pogotovo što je prilikom mog munadžata (razgovora) sa Njim bilo stvari kojima se aludira na propast, mada je Njegova milost velika i mada je On Gospodar koji mnogo prašta, već vi idite do Isaa, a.s.! Među poslanicima, njegovo čvrsto uvjerenje je najispravnije, njegova spoznaja Uzvišenog Allaha najviša, njegov asketizam najstrožiji, njegova mudrost najrječitija... Možda će se on zauzeti za vas“.

Oni će se međusobno dogovarati hiljadu godina. Situacija će se svo vrijeme, sve više i više pogoršavati. Zatim će otići do Isaa, a.s. i reći mu: „Ti si Allahov duh (ruh) i Njegova Riječ, ti si onaj koga je Allah nazvao viđenim (vedžih) i na ovom i na onom svijetu, zauzmi se za nas kod svog Gospodara da počne suđenje.“

On će im reći: „Ja i moja majka smo uzeti za bogove pored Allaha, pa kako da se zauzimam kod onoga, pored kojeg sam obožavan i čijim sam sinom nazvan, a On mojim ocem? Nego, recite vi meni: Kad bi neko od vas imao zapečaćenu kesu sa novcem, bi li mogao uzeti taj novac iz kese, a da prethodno ne otvori pečat?“ „Ne bi“ - odgovoriće oni, a on će im reći: „Oдите do najodabranijeg poslanika i pečata vjerovjesništva Muhammeda, s.a.v.s., jer je on svoju dovu štedio, da bi se zauzimao za svoj ummet (na Kijametskom danu). Njegov narod mu se često suprostavljao i mnogo puta ga rastužio, njegov očnjak su mu slomili i u nanošenju mu uvreda svaku mjeru prevršili, a on je bio najponosniji i

najugledniji među njima i na sve to im je rekao isto što i Es-Siddik (Jusuf, a.s.): „*Ja vas danas neću koriti, Allah će vam oprostiti, od milostivih On je najmilostiviji.*“ (Kur'an 12:92)

Zatim će nastaviti da nabraja i druge Sallallahu alejhi ve sellemove odlike, što će oni s pažnjom slušati i na kraju silno poželjeti da odu do njega.

Kada dođu do Vjerovjesnikovog, s.a.v.s., minbera reći će mu: „Ti si Allahov voljeni, a voljeni je najbolji posrednik. Zauzmi se za nas kod Uzvišenog Allaha! Mi samo išli kod Adema (a.s.), on nas je proslijedio do Nuha (a.s.), Nuh (a.s.) nas je proslijedio do Ibrahima (a.s.), Ibrahim (a.s.) nas je proslijedio do Musaa (a.s.), Musa (a.s.) nas je proslijedio do Isaa (a.s.), a Isa (a.s.) nas je proslijedio do tebe. Poslije tebe mi nemamo kome ići i zato ne pokušavaj da to izbjegneš!“

Sallallahu alejhi ve sellem će im reći: „Ja sam za to! Ja sam za to! Dok to Allah ne dozvoli i onome kome htjedne i sa kim bude zadovoljan.“

Zatim će, s.a.v.s., otići do šatora Veličanstva, tražiće dozvolu i biće mu dozvoljeno, pa će pred Prijestoljem pasti na sedždu i tako ostati onoliko koliko to Uzvišeni Allah htjedne, hvaleći pritom Uzvišenog Allaha tako, kako Ga do tada niko nije hvalio.

Jedan od arifina je rekao: „Te hvale su, iste one hvale, kojima je Uzvišeni Allah hvalio Sebe na dan kada je završio stvaranje.“

Prijesto (Arš) će se pokrenuti, iz poštovanja prema njemu (s.a.v.s.), a prethodno će stići list (sahifa), o čemu smo ranije pisali u „*Ihjaw*“.

Za sve to vrijeme, ljudima će na tom mjestu biti izuzetno teško, njihovo stanje će biti očajno, nevolje koje budu preživljavali smjenjivaće se jedna za drugom, a svakome će o vratu visiti ono u vezi sa čim je na ovome svijetu griješio. Tako onaj ko je bio dužan dati zekat na kamile, a ne bude ga dao, na leđima će nositi kao brdo

veliku kamilu koja će rikati; onaj ko ne bude davao zekat na goveda, na leđima će nositi kao brdo velikog bika koji će mukati; onaj ko ne bude davao zekat na ovce, na leđima će nositi ka brdo velikog brava koji će blejati. Pomenuta rika, mukanje i blejanje biće gromoglasni.

Onaj, ko ne bude davao zekat na usjeve, na leđima će imati izuzetno težak tovar datog usjeva (pšenice ili ječma) s kojim je škrtario na ovome svijetu, pa će usljed toga kukati i jadikovati. Onaj, ko ne bude davao zekat na novčana sredstva, na sebi će nositi ogromnu zmiju otrovnicu koja će mu se omotati oko vrata, a rep mu staviti u nozdrvu i biti mu teška k'o zemlja. Svi će pitati: „Šta je ovo?! - a melec će odgovarati: „To je ono sa čim ste škrtarili na dunjaluku, žudeći i hlepeći za tim“, na što ukazuju riječi Uzvišenog: „*Na Sudnjem danu biće im o vratu obješeno, ono, čime su škrtarili.*“ (Kur'an 3; 180)

Što se tiče onih, koji su se bavili prostitucijom, kod jednih će spolni organi biti neumjereno veliki, iz njih će curiti gnoj i jako će zaudarati, te će uznemiravati sve oko sebe, a drugi će biti razapeti na potpaljenoj vatri.

Oni, koji budu lašci, imaće isplažene jezike koji će im padati na grudi.

Oni, koji budu trošili (jeli) kamatu, imaće kao brda velike stomake.

Ukratko, svako onaj, ko bude imao neki grijeh, taj grijeh će se na njemu pokazati, a Allah najbolje zna.

OSMO POGLAVLJE

Uzvišeni Allah će reći: „O Muhammede, digni glavu! I reci, bićeš saslušan! I zauzmi se, biće ti uslišeno!“

Sallallahu alejhi ve sellem će reći: „Presudi Svojim robovima, Gospodaru. Već se je oduljilo čekanje i svako je doživio bruku zbog svojih grijeha.“

Doći će glas: „Udovoljeno ti je molbi, o Muhammede.“

Zatim će Uzvišeni Allah narediti da se primakne džennet, pa će on biti primaknut.

Od njega će se širiti izuzetno prijatan miris koji će se moći osjetiti na udaljenosti od petsto godina hoda. To će osvježiti duše i oživjeti srca, s izuzetkom onih koji su radili ružna djela, jer njima neće biti dato da osjete džennetski miris.

Zatim će Uzvišeni Allah narediti da se primakne džehennem. On će uzdrhtati i ustreptati i reći melecima koji su došli po njega: „Je li Allah stvorio neko stvorenje kojim će me kazniti?“ Oni će reći: „Ne, tako nam Njegove Uzvišenosti, već nas je poslao po tebe da tobom očisti one, koji su Mu bili neposlušni. Ti si upravo i stvoren za ovakav dan.“

I povešće ga na četiri stuba. Na sebi će imati 70.000 povodaca, svaki povodac će imati 70.000 halki - kad bi se sakupilo svo ovosvjetsko željezo ne bi bilo dovoljno za jedne takve halke - na

svakoj halci će biti 70.000 zebanija - kad bi nekom od zebanija bilo naređeno da ščepa brda - smrvio bi ih, ili zemlju - pretvorio bi je u prašinu, džehennem će se silno raspaliti, hučati i varničiti, a od dima, koji se iz njega bude dizao, biće zaklonjen cijeli horizont. Kada stvorenjima bude primaknut na rastojanje od 1.000 godina hoda, oteće se iz ruku zebanija i krenuti prema mjestu skupa, plamteći i pucketajući. Neko će povikati: „Džehennem se oteo iz ruku zebanija koji su ga vodili i čuvali i oni ne mogu da ga ukrote!“

Svi će popadati od straha, čak i poslanici. Ibrahim (a.s.), Musa (a.s.) i Isa (a.s.) će se okačiti o Prijesto (Arš), prvi zaboravivši na sina kojeg je htio žrtvovati, drugi zaboravivši na brata Haruna (a.s.), a treći zaboravivši na majku Merjemu (r.a.). Svi će govoriti: „Gospodaru, danas Te molim za sebe i za svoju majku i ni za kog više!“

Po drugoj predaji, koju ja smatram ispravnijom, Isa, a.s., će moliti: „Gospodaru, danas Te molim za sebe i za svoju majku i ni za kog više!“

A Muhammed, s.a.v.s., će moliti: „Gospodaru, spasi i sačuvaj moj ummet!“

Na mjestu skupa neće biti toga, koga će njegove noge moći nositi, na što ukazuju riječi Uzvišenog: „...i vidjećeš sve narode kako na koljenima kleče, svaki narod biće pozvan prema svojoj knjizi...“ (Kur'an 45;28)

Kada se raspaljena vatra bude približavala, sve će zahvatiti panika, na što ukazuju riječi Uzvišenog: „Kad od njih bude udaljena toliko da je mogu vidjeti, čuće kako gnjevna ključa i od bijesa hući.“ (Kur'an 25; 12)

Ukazujući na njenu raspaljenost, na drugom mjestu Uzvišeni veli: „Gotovo da se od bijesa raspadne.“ (Kur'an 67;8)

Tada će, po naređenju Uzvišenog Allaha, istupiti Allahov Poslanik, s.a.v.s., uhvatiće za džehennemski povodac i

džehennemskoj vatri reći: „Odbij i vrati se na svoje mjesto, dok ti ne dođu tvoje skupine!“

Ona će mu reći: „Oslobodi mi put, jer ja tebi ne smijem ništa!“

Od strane šatora Arša doći će glas: „Poslušaj ga i pokori mu se!“

Zatim će džehennemska vatra biti odvedena i smještena sa lijeve strane Arša. Skupom će se prenijeti govor da je vatra odvedena i njihov strah će splasnuti. Na to se odnose riječi Uzvišenog: „*A tebe smo, samo, kao milost svjetovima poslali.*“ (Kur'an 21; 107)

Tada će tu biti postavljen Mizan (vaga) čiji će jedan tas, od bijelog bisera, biti s desne, a drugi tas, od tame, s lijeve strane Arša.

Potom će Slavni i Uzvišeni otkriti Svoju potkoljenicu, pa će ljudi, iz poštovanja prema Njemu, ponizno pasti na sedždu, izuzev onih, koji su za života bili nevjernici, mnogobošci, ili obožavaoci kipova i svega onoga za što nisu imali dokaz od Gospodara, jer će se njihove kičme pretvoriti u gvožđe, te neće moći pasti na sedždu. Buharija u „tefsiru“ prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „*Uzvišeni Allah će na Sudnjem danu otkriti Svoju potkoljenicu i svaki vjernik i vjernica će Mu pasti na sedždu.*“

Ne bih htio da se upuštam u komentarisanje ovog hadisa, niti da se sporim sa oponentima, kao što se nisam upuštao ni u tumačenje opisa Mizana, smatrajući pritom da mnogi zastranjuju u njegovom opisivanju i zadovoljavajući se time da ukazem na to, da Mizan spada u svijet melekuta, s obzirom da su dobra i loša djela akcidencije, a akcidencije se mogu mjeriti i vagati jedino na melekuti mizanu.

I dok ljudi budu na sedždi, Silni i Uzvišeni će reći glasom koji će se čuti i iz blizine: „Ja sam Vladar koji nagrađuje i kažnjava. Ne može Mi mimoići nijedno nasilje silnika, jer ako bi Mi mimoišlo, Ja bih onda ispao silnik (zalim).“

Najprije će biti presuđeno domaćim životinjama, potom, zajednički, onima koje su međusobno činile nekakav konkurentski par, potom divljim životinjama i pticama.

Po završenom suđenju biće im rečeno: „Budite zemlja!“ - pa će biti pokopane i zaravnjene zemljom. Nevjernik će tada poželjeti da tako bude postupljeno i s njim, pa će reći: „Da sam, bogdo, zemlja ostao!“ (Kur'an 78;40)

Zatim će od strane Uzvišenog Allaha stići poziv: „Gdje je dobro čuvana Ploča (Levhi mahfuz)“ - koja će se, uz silno komešanje, pojaviti. Allah (dž.š.) će joj reći: „Gdje su: Tevrat, Zebur, Indžil i Kur'an, koje sam u tebe upisao?“ Reći će: „Gospodaru, iz mene ih je prenio povjerljivi Džibril.“

Pojaviće se Džibril (a.s.), sav strepeći i tresući se od straha.

Uzvišeni Allah će mu reći: „Ova ploča tvrdi da si ti iz nje prenio Moj govor i Moju objavu.“

On će reći: „Jesam, Gospodaru“. Biće upitan: „A šta si s time uradio?“

Odgovoriće: „Tevrat sam dostavio Musau (a.s.), Zebur Davudu (a.s.), Indžil Isau (a.s.), a Kur'an Muhammedu, s.a.v.s.; svakom poslaniku sam dostavio poslatu mu poslanicu, a stranice (sahife) onima, kojima su slate.“

Tada će biti pozvan Nuh (a.s.), koji će doći sav strepeći i drhćući od straha, pa će mu Uzvišeni reći: „Džibril tvrdi da si ti jedan od poslanika“.

Nuh, a.s., će reći: „Istinu je rekao.“

Biće upitan: „Šta si ti radio u svom narodu?“

Odgovoriće: „*Pozivao sam ih i noću i danju, ali ih je pozivanje moje još više udaljilo.*“ (Kur'an 71; 5-6)

Biće pozvan i njegov narod, pa će oni doći. Biće im rečeno: „Nuh (a.s.) tvrdi da vam je dostavio poslanicu.“

Oni će reći: „Laže, Gospodaru, ništa nam nije dostavio!“

Uzvišeni Allah će reći: „Imaš li ti neki dokaz protiv njih, o Nuh?“

On će reći: „Da! Moj dokaz protiv njih je Muhammed, s.a.v.s., i njegov ummet!“

Oni će reći: „Kako to, kad smo mi živjeli prije njih i kad su oni posljednji narod (ummet)?“

Doći će Vjerovjesnik, s.a.v.s., pa će mu Uzvišeni Allah reći: „Muhammede, Nuh te uzima za svjedoka da je on dostavio poslanicu (tj. da je obavio poslaničku misiju).“

On će reći: „Jeste!“ Zatim će, Sallallahu alejhi ve sellem, proučiti suru „Nuh“ od početka do kraja.

Uzvišeni Allah će reći: „*Na vama će se ispuniti Moja riječ i ranija odredba da će nevjernici biti kažnjeni.*“ (Kur'an 39;71)

Tada će biti naređeno da svi nevjernici Nuhovog, a.s., naroda odjednom, bez ikakvog daljeg polaganja računa, ili bilo čega drugog, budu odvedeni u (džehennemsku) vatru.

Zatim će biti pozvan narod Ad, pa će i s njima biti postupljeno kao i sa Nuhovim (a.s.) narodom. Protiv njih će svjedočiti njihovi savremenici koji su vjerovali i dobra djela činili, a takođe i Vjerovjesnik, s.a.v.s., koji će proučiti: „*I Ad je smatrao lažnim poslanike.*“ *Kad im je brat njihov Hud rekao: - Kako to da se Allaha ne bojite? Ja sam vam, sigurno, poslanik pouzdani, zato se bojte Allaha i budite mi poslušni! Za ovo od vas ne tražim nikakve nagrade, mene će Gospodar svjetova nagraditi. Zašto na svakoj uzvišici palate zidate, druge ismijavajući i podižete utvrde kao da ćete vječno živjeti, a kad kažnjavate, kažnjavate kao silnici? Bojte se Allaha i meni budite poslušni! Bojte se Onoga, koji vam daruje ono što znate: daruje vam stoku i sinove i bašče i izvore. Ja se doista za vas bojim na Velikom danu patnje, - rekoše oni: - Nama je svejedno, savjetovao ti, ili ne bio savjetnik, ovako su i narodi davnašnji*

vjerovali i mi nećemo biti mučeni, - oni su nastavili da ga u laž utjeruju, pa smo ih Mi uništili. To je pouka, ali većina ovih neće da vjeruje, a Gospodar tvoj je zaista Silan i Milostiv.“ (Kur'an 26; 123-140)

Na kraju će biti naređeno da sve, odjednom, odvedu u džehennem.

Zatim će biti pozvan Salih (a.s.) i njegov narod Semud, pa će oni doći i kada budu poricali, protiv njih će se svjedočiti, a Vjerovjesnik, s.a.v.s., će proučiti:

„Semud je smatrao lažnim poslanike. Kad im brat njihov Salih reče: - Kako to da se Allaha ne bojite? Ja sam vam, sigurno, poslanik pouzdani, zato se bojte Allaha i budite mi poslušni! Za ovo od vas ne tražim nikakve nagrade, mene će Gospodar svjetova nagraditi. Zar mislite da ćete ovdje biti ostavljeni bezbjedni, u vrtovima i među izvorima, u usjevima i među palmama sa plodovima zrelih? Vi u brdima vrlo spretno kuće klešete, zato se bojte Allaha i budite mi poslušni! I ne slušajte naredbe onih koji u zlu pretjeruju, koji na Zemlji ne zavode red već nered uspostavljaju, - rekoše oni: - Ti si samo opčinjen; ti si čovjek, kao i mi; zato nam donesi jedno čudo, ako je istina to što govoriš!

-Evo to je kamila, - reče on, - u određeni dan ona će piti, a u poznati dan vi. I ne činite joj nikakvo zlo, da vas ne bi stigla patnja na Velikom danu!

- Ali, oni je zaklaše i potom se pokajaše. I stiže ih kazna. To je pouka, ali većina ovih neće da vjeruje, a Gospodar tvoj je zaista Silan i Milostiv.” (Kur'an 26; 141-159)

Zatim će, jedan po jedan, biti pozivani i ostali narodi i njihovi poslanici, kako oni koje Kur'an poimenice pominje, tako i oni na koje samo ukazuje i aludira, kao npr.: „...i mnogim narodima između njih.“ (Kur'an 25;38). Ili: „I poslanike smo, jedne za drugima, slali. Kad god bi jednom narodu došao njegov poslanik, u laž bi ga utjerivali...“ (Kur'an 23;44)

Zatim: „Zar do vas nije doprla vijest o onima prije vas, o narodu Nuhovu i o Adu i o Semudu i o onima poslije njih? - Samo ih Allah zna! - Poslanici njihovi su im dokaze donosili, ali oni su ruke svoje na usta stavljali i govorili: - Mi ne vjerujemo u ono što se po vama šalje i mi veoma sumnjamo u ono čemu nas pozivate!“ (Kur' an 14;9)

Navedenim se ukazuje na mnoge minule narode koji nisu poštivali Allahove, dž.š., propise, kao što su: Jarih, Marih, Ruha, Esra i drugi.

Potom će biti pozvani stanovnici Ressa, narod Tubba, Ibrahimov (a.s.) narod...

Kod svih njih neće biti potrebe za vaganjem djela, niti svođenjem računa. Oni će biti zaklonjeni od svoga Gospodara, a razgovor sa njima biće obavljan posredno, preko terdžumana, jer će to tako htjeti Uzvišeni Gospodar, a onaj, ko Ga bude vidio i sa njim izravno govorio, taj neće biti kažnjava.

Zatim će biti pozvan Musa (a.s.), sin Imranov, koji će drhtati kao list na vjetru, koljena će mu se tresti, a lice požutjeti.

Biće mu rečeno: „O Imranov sine, Džibril tvrdi da ti je dostavio Tevrat.“

„Jeste, Gospodaru!“ - reći će on.

Biće mu rečeno: „Popni se na svoj minber i prouči ono što ti je objavljeno od tvog Gospodara!“

On će se popeti na minber i početi da čita, a svi prisutni će slušati.

Tevrat će, u svoj svojoj ljepoti, biti tako svjež i sočan, kao u vrijeme kada je objavljivao, tako da će se onima, koji su učili i čitali Tevrat, učiniti da sve to prvi put čuju.

Zatim će biti pozvan Davud, a.s., koji će drhtati kao list na vjetru, koljena će mu se tresti, a lice požutjeti. Biće mu rečeno: „Džibril tvrdi da ti je dostavio Zebur.“

„Jeste, Gospodaru!“ - reći će on. Biće mu rečeno: „Popni se na svoj minber i prouči ono što ti je objavljeno!“

On će se popeti i početi da uči, a imaće od svih ljudi najljepši glas.

U sahih predaji se navodi da će džennetlije pjevati njegove himne.

Dok bude učio Zebur, njegov glas će čuti „maktul“ (njegov poginuli drug), koji će biti pored tabuta, pa će se probiti kroz skupine i safove, doći do Davuda, a.s., objesiti se o njega i upitati ga: „Jesi li u Zeburu našao savjet da mi poželiš zlo?“ Time će ga zastidjeti i on će zašutjeti, te neće moći dalje da recituje. Prisutni će se iznenaditi i začuditi takvim postupkom Davudovog, a.s., druga, koji će ga povesti pred Uzvišenog Allaha i reći: „Gospodaru, pomози mi da kod njega ostvarim svoje pravo. On mi je želio propast i bodrio me da krenem u borbu, te sam ubijen, a on je potom oženio moju ženu, mada je u to vrijeme imao 99 žena.“

Uzvišeni će se obratiti Davudu, a.s., i pitati ga: „Je li istina ono što on govori?“

Od stida pogete glave, Davud, a.s., će reći: „Jeste, Gospodaru, tako je to bilo.“

Uzvišeni Allah će tada reći njegovom drugu: „To ću ti nadoknaditi sa toliko dvoraca, hurija i posluge.“ Vidjevši sve to što mu se obećava, on će reći: „Zadovoljan sam takvom nadoknadom“.

A Davudu, a.s., će Uzvišeni reći: „Idi, već sam ti oprostio!“

Tako On, Slavljeni i Uzvišeni, iz Svoje plemenitosti i darežljivosti prašta kome hoće i daje obilnu nagradu kome hoće. Zatim će reći Davudu, a.s.: „Vrati se na svoj minber i izrecituj Zebur do kraja!“ - što će on, potom i učiniti.

Zatim će Izraelićanima (Benu Israilu) biti naređeno da se podijele u dvije grupe; u jednu da se sakupe vjernici, a u drugu nevjernici.

Zatim će biti pozvan Isa, a.s., a kada dođe, biće upitan: „*Jesi li ti govorio ljudima: - Prihvatite mene i majku moju za dva božanstva, pored Allaha .*” (Kur'an 5;116)

Isa, a. s., će najprije spomenuti Uzvišenog Allaha, nadugo Ga hvaleći i slaveći, a zatim će početi da govori o sebi, ne pridajući pritom sebi nikakav poseban značaj, niti vrijednost. Uz to će reći: „*Slava Tebi! Meni nije priličilo da govorim ono što nemam pravo. Ako sam ja to rekao, Ti to već znaš; Ti znaš šta je u mojoj duši, a ja ne znam šta je u Tvojoj duši; Ti si, uistinu, onaj, koji sve što je skriveno zna.*“ (Kur'an 5;116)

Uzvišeni Allah će se nasmijati (onako kako Njemu dolikuje) i reći: „*Ovo je Dan u kome će iskrenim od koristi iskrenost njihova biti.*” (Kur'an 5; 119)

Istinu si rekao, o Isa. Vрати se na svoj minber i prouči (izrecituj) Indžil koji ti je Džibril dostavio!“

On će se popeti na minber i početi da ga recituje. To recitovanje će biti tako lijepo, precizno i sočno - u tome mu neće biti premca - da će oni koji su učili i čitali Indžil imati osjećaj da sve to prvi put čuju.

Kršćani će tada već biti podijeljeni u dvije grupe; u jednoj vjernici, a u drugoj nevjernici.

Zatim će biti pozvan Muhammed, neka je Allahov blagoslov i mir na njega i sve druge pejgambere, pa će mu biti rečeno: „*Muhammede, Džibril tvrdi da ti je dostavio poslanstvo.*“

„Jeste, Gospodaru!“ - reći će on.

Biće mu rečeno: „*Vрати se na svoj minber i prouči (izrecituj) ono što ti je objavljeno!*“

On će se, s.a.v.s., popeti na minber i početi da uči Kur'an. Njegovo učenje će biti tako elegantno, precizno, lijepo i sočno da će oni koji su Kur'an učili i čitali imati osjećaj da to prvi put čuju. Od tog njegovog učenja na licima bogobojažnih će se pojaviti radost i vedrina, a na licima zločinaca (nevjernika) smrknutost i strah, kako kaže Uzvišeni: „*Na nekim licima toga Dana biće prašina, tama će ih prekrivat?*” (Kur'an 80;41)

Na naprijed navedeno odnose se riječi Uzvišenog: „*I sigurno ćemo pitati one kojima smo poslanike slali, a pitaćemo, doista i poslanike.*“ (Kur'an 6;7) - riječi koje se, s druge strane, dovode u vezu sa riječima Uzvišenog: „*Na Dan kada Allah sakupi poslanike i upita: - Da li su vam se odazvali? - oni će reći: - Mi ne znamo, jer Ti si onaj koji sve što je skriveno zna.*“ (Kur'an 5;109)

Mi smo u „*Ihjau*“ govorili o tome, da i među poslanicima ima bolji od boljeg. Isa, a.s., je u tom smislu jedan od najodličnijih, obzirom da je on Allahova Riječ i Njegov Duh.

El-Esmajju su rekli: „*Tvrđi se da si ti najbolji hafiz Kur'ana*“.

On je na to rekao: „*Na Dan kada Kur'an budem slušao od Allahovog Poslanika, s.a.v.s. činiće mi se da ga čujem prvi put.*“

Kada bude završeno učenje (recitiranje) Božijih knjiga, od strane šatora Veličanstva doći će poziv: „*A vi, o griješnici, danas se odvojite!*“ (Kur'an 36;59)

Skup na kojem su do tada bili meleci, džini i ljudi, čineći tako jednu cjelinu, ponovo će se uskomešati i njima će zavladati strah.

Zatim će stići poziv: „*O Ademe, pripremi od svojih potomaka skupinu koja će biti poslata u džehennem!*“

On će upitati: „*Koliko, Gospodaru?*“

Biće mu odgovoreno: „*Od svake hiljade, po devet stotina devedeset devet u džehennem, a po jedan u džennet*“.

Na jednu stranu će se izdvojiti skupina koju će sačinjavati nevjernici, nemarnici i grijешnici, a u drugu stranu će se izdvojiti jedna sasvim mala grupa, grupa Uzvišenog Gospodara, kao što reče (Ebu Bekr) Es-Siddik, r.a.: „Mi smo jedna od grupa (Uzvišenog) Gospodara. „Zatim će prva (nevjernička) grupa biti pridružena šejtanima. Iz te grupe biće onih čija djela će biti mjerena na Mizanu, pa će se ispostaviti da imaju više loših nego dobrih djela. Naime, ko god bude imao dobrih djela, njegova djela će biti mjerena na Mizanu. Kada navedena skupina uvidi da joj neminovno prijeti propast, reći će: „Adem (a.s.) nam je učinio nepravdu i omogućio zebanijama da nas šćepaju za perćine“.

Tada će Uzvišeni Allah reći: „*Danas nikome neće biti učinjena nepravda! Allah će, zaista, brzo svesti račune.*” (Kur'an 40; 17)

Zatim će im pokazati veliku knjigu koja će svojom veličinom prekriti prostor od istoka do zapada i u kojoj će biti upisana sva djela stvorenja, tako da neće biti nijednog djela, ni malog ni velikog, a da u nju nije upisano. „*I naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj nikome neće nepravdu učiniti!*“ (Kur'an 18;49)

Naime, Uzvišenom Allahu se djela Njegovih stvorenja predočavaju svaki dan, pa On časnim i čestitim (melecima) pisarima naređuje da ih upisuju u tu veliku knjigu. Na to ukazuju riječi Uzvišenog: „*Ova Knjiga Naša o vama će samo istinu reći, jer smo zapisali sve što ste radili.*” (Kur'an 45;29)

Tada će, jednog po jednog, pozivati i svakom zasebno račun svoditi.

Najednom će se kao svjedoci javiti i pojedini dijelovi tijela, kao što su noge, ruke i dr., kako kaže Uzvišeni: „*Na Dan kada protiv njih budu svjedočili jezici njihovi i ruke njihove i noge njihove za ono što su radili.*” (Kur'an 24;24).

U jednom od habera se navodi da će jedan iz pomenute grupe doći pred Uzvišenog Allaha, pa će mu On reći: „O zlikovče, bio si

nevjeran i neposlušan!“ On će odgovoriti: „Nisam!“ Biće mu rečeno: „Postoje dokazi protiv tebe.“ Doći će melec koji su ga pratili i bilježili sve ono što je on radio, te će posvjedočiti protiv njega. On će reći: „Oni protiv mene iznose laži“.

Tada će protiv njega početi da svjedoče pojedini njegovi organi. Na kraju će biti naređeno da bude odveden u džehennem. On će početi da grdi svoje pojedine organe koji su svedočili protiv njega, a oni će mu reći: „*Mi tu nismo imali drugog izbora. Allah, koji svakoj stvari daje govornu moć, učinio je da progovorimo.*“ (Kur'an 41;21)

Zatim će, kada im bude svima presuđeno, biti predani čuvarima džehennema. Nastaće veliki užas i dići se vrev, vriska i plač. Kada ostanu vjernici monoteisti (koji su vjerovali Jednog Jedinog Boga), okružiće ih melec i reći im: „*Evo, ovo je vaš dan, vama obećan!*“ (Kur'an 21; 103)

Najveći užas biće u sljedeća četiri slučaja: (1) Kada bude puhnuto u rog, (2) kada se džehennem otme kontroli svojih čuvara, (3) kada dođe do izvođenja Ademove (a.s.) džehennemske skupine i (4) kada isti budu predati džehennemskim čuvarima.

Kada na mjestu skupa ne ostane niko drugi do vjernici, muslimani, dobročinitelji, spoznavaoi, iskreni, šehidi, dobri, poslanici i kada među njima ne bude onih koji su sumnjali, niti dvoličnjaka, niti krivovjemika, Uzvišeni Allah će ih upitati:

„Ko je vaš Gospodar?“ „Allah!“ - reći će oni.

„A prepoznajete li vi Njega?“ - upitaće ih, a oni će reći:

„Da!“

Tada će im se sa desne strane Arša pojaviti melek koji će biti tako velik da, kada bi se sastavilo sedam mora i stavilo na zglobov njegovog kažiprsta, ta mora bi bila neprimjetna. On će im reći: „Ja sam vaš Gospodar!“ Oni će odgovoriti: „Allah nas sačuvao od tebe!“

Tada će im se sa lijeve strane Prijestolja pojaviti melek koji će biti tako velik, da, kada bi se sastavilo četrnaest mora i stavilo na zglob njegovog kažiprsta, ta mora bi bila neprimjetna, koji će im po naređenju Uzvišenog Allaha, reći: „Ja sam vaš Gospodar!“ Oni će i od njega tražiti utočište i spas kod Allaha.

Zatim će im se, Slavni i Uzvišeni, smijući se, pojaviti u liku u kojem Ga prepoznaju, pa će mu pasti na sedždu, a On će im reći: „Dobro došli!“

Zatim će se, Slavni i Uzvišeni, uputiti ka džennetu, a oni će ga slijediti, prelazeći za Njim preko Sirat-ćuprije.

Pritom će biti u grupama: najprije poslanici, zatim iskreni (siddikun), zatim dobročinitelji (muhsinun), zatim šehidi, zatim dobri (salihun), zatim spoznavaoci, zatim ostali muslimani, od kojih će neki posrtati, neki će biti zadržani na Earafu, neki od njih će biti neupotpunjenog imana. Neki od njih će preko Sirat-ćuprije preći za sto godina, neki za hiljadu...! pored svega toga, vatra neće pržiti nikoga, ko očigledno i pravilno bude vidio svoga Gospodara.

O zasebnim stupnjevima vjernika, muslimana i dobročinitelja (muhsinun) govorili smo u našem djelu „*Risaletu-l-istidradž*“- („*Poslanica o lažnom osjećaju postignutih stupnjeva /deredža/*“).

Putujući tako u grupama i zadržavajući se u putu, mnogi od njih će ogladnjati i ožednjati, neki će imati osjećaj da će im srce pući, nekima će se iz usta dizati para, te će iz pehara, kojih je koliko zvijezda na nebu, piti kevser vodu iz Havda (Poslanikovog, s.a.v.s., bazena) čija dužina je koliko od Jerusalema do Sane (u Jemenu), a širina koliko od Adena do Medine.

Sallallahu alejhi ve sellemove riječi: „*Moj minber je na mome Havdu*“ treba shvatiti da je on, u mjernom pogledu, na jednom od njegovih rubova.

Oni koji budu tjerani i odbijani od Havda su oni koji će, zbog svojih nedoličnih postupaka i grijeha, biti zadržavani na Sirat-ćupriji.

Jer, koliko je onih koji uzimaju abdest, a koji ga ne uzimaju na lijep i propisan način, koji ne vode računa o vodi kojom ga uzimaju! Koliko je samo onih koji obavljaju namaz, ne vodeći pritom računa o tome, da u njega unesu skrušenost i poniznost, ili onih koji se vrte u namazu i na najmanji ubod insekta.

Kada bi onima koji su spoznali božansku Uzvišenost sjekli i ruke i noge to ih uopšte ne bi omelo, obzirom da su im misli i osjećaji obuzeti Njegovom Uzvišenošću i obzirom da znaju cijeniti Onoga pred koga su stali.

Ima takvih ljudi koji se u društvu nekog od (zemaljskih) vladara ne bi pomakli ni na ujed akrepa, već bi to, iz obzira prema dotičnom vladaru, otpjeli. Kad čovjek može da ima takvo stanje prema stvorenju poput njega, koje samo po sebi niti koristi niti šteti, kakvo tek može da ima stanje onaj koji stoji pred Allahom, Uzvišenim, Vladarom, Veličanstvenim, Silnim?

Prenosi se da je neki vladar svome pisaru bacio pero, pa mu se ono zabolo u nogu, a on se zbog toga, iz obzira prema vladaru, nije ni pomakao. A da ga je u namazu ujeo mrav, sigurno bi se počesao. Eto, to je nipodaštavanje Allahove dž.š. Uzvišenosti.

Onaj ko je na ovaj način nemaran, neće lahko preći preko Sirat-ćuprije. Navedenim primjerima želimo samo da ukažemo na taj problem, bez namjere i potrebe da zaredom nabrajamo sve manjkavosti do kojih dolazi u vršenju pojedinih ibadeta i obreda.

Prenosi se da će onaj koji je spoznao Allaha, dž.š., a koji je nekome nanio zulum, doći pred Uzvišenog Allaha zajedno sa onim kome je nanio zulum (mazlumom), pa će Uzvišeni Alah reći mazlumu: „Pogledaj iznad sebe!“ Kad ono - veličanstveni dvorac od čije ljepote staju oči, pa će reći: „Šta je s ovim, Gospodaru?“ Uzvišeni će reći: „On je na prodaju, pa kupi ga od Mene!“ Reći će: „Nemam ga za što kupiti.“ Uzvišeni će reći: „Oprosti svome bratu zulum koji ti je nanio, pa ćeš dobiti dvorac!“ On će reći: „Gospodaru, već sam mu oprostio.“

Eto tako Uzvišeni Allah postupa sa evvabinima koji su zulum počinili, na što ukazuju riječi Uzvišenog: „On je prema evvabinima oprostiv.“ Evvab je osoba koja se pokajala za grijehe i koja ih više nikada nije činila. Stoga je Davud (a.s.), kao i drugi poslanici, nazvan evvabom. Ranije smo spomenuli njegov slučaj sa njegovim ubijenim drugom.

U jednoj od sahih predaja se navodi da će se (na Kijametskom danu) najprije suditi za prolivenu krv, a da će nagrade najprije biti date onima koji su ostali bez vida. Tako se prenosi da će na Kijametskom danu biti pozvani slijepci i da će im biti rečeno: „Vi najviše zaslužujete da Nas danas vidite“.

Uzvišeni Allah će ih se zastidjeti i reći im: „Idite na desnu stranu!“¹³ Tu će se svrstati pod zastavu koju će nositi Šuajb, a.s. i koji će ispred njih i u pratnji meleka, u povorci sličnoj ženidbenoj, brzinom munje preći Sirat-čupriju. Odlike onih koji će biti u toj povorci su strpljivost i blagost, kao što je Ibn Abbas (r.a.) i njemu slični pripadnici ovog ummeta.

Zatim će biti pozvani oni koji su u životu imali belaja, naročito oni koji su doživljavali džezbu,¹⁴ pa će ih Allah pozdraviti lijepim pozdravom i narediti da idu na desnu stranu, gdje će se svrstati pod zelenu zastavu koja će biti u ruci Ejjuba, a.s. Odlike onih koji će biti u toj povorci su: strpljivost, blagost i znanje, kao što je Akil ibn Ebi Talib i njemu slični pripadnici ovog ummeta.

Zatim će biti pozvana čedna i neporočna omladina. Allah će im iskazati dobrodošlicu i narediti da idu na desnu stranu. Biće svrstani pod zelenu zastavu koja će biti u ruci Jusufa, a.s. Odlike onih koji će biti u toj povorci su: strpljivost, blagost i znanje, kao što je Rašid ibn Sulejman i njemu slični pripadnici ovog ummeta.

---

¹³ "Idite na desnu stranu!" - tj. u pravcu dženneta koji je postavljen na desnu stranu Arša, dok će džehennem biti postavljen sa lijeve strane.

¹⁴ Džezba- ekstaza, do koje dolazi prilikom obavljanja pojedinih ibadeta.

Zatim će biti pozvani oni koji su se voljeli u ime Allaha. Allah će im iskazati dobrodošlicu i narediti da idu na desnu stranu. Svojstva onih koji se vole u ime Allaha su: strpljivost, blagost i znanje. One koji su se zadovoljili sa ovim svijetom (dunjalukom), oni ne mrze, niti žele zlo, kao što je bio Ali ibn Ebi Talib i njemu slični pripadnici ovog ummeta.

Zatim će biti pozvani oni koji su plakali i suze lili u ime Allaha. Kada dođu, njihove suze će se mjeriti (vagati) sa krvlju šehida i mastilom učenjaka, pa će pretegnuti suze i biće im naređeno da idu na desnu stranu, gdje će im biti postavljena višebojna zastava, obzirom da su plakali zbog različitih razloga: neki iz straha, neki iz želje i nade, neki usljed kajanja, a ta zastava će biti u ruci Nuha, a.s. Tada će istupiti učenjaci s namjerom da budu ispred pomenutih, pa će reći: „Oni su plakali na osnovu našeg znanja!“ Na to će doći poziv: „Pošalji ih meni, o Nuh!“ - pa će oni stati.

Zatim će se mjeriti mastilo učenjaka i krv šehida, pa će pretegnuti krv šehida, kojima će biti naređeno da idu na desnu stranu i stanu pod sivu zastavu koju će u svojoj ruci držati Jahja, a.s., i biti njihov predvodnik.

Tada će istupiti učenjaci s namjeran da budu ispred šehida, pa će reći: „Oni su se borili na osnovu našeg znanja i mi bi trebali imati prednost nad njima!“

Uzvišeni Allah će im se na to nasmiješiti i reći: „Vi ste kod Mene poput Mojih vjerovjesnika. Zagovarajte za koga hoćete!“

Tada će oni početi da zagovaraju za svoje susjede, braću... Svaki od njih zadužiće po jednog meleka koji će obavještavati one koji budu tu na skupu, govoreći: „Tom i tom učenjaku je dozvoljeno da zagovara za onog, ko mu je nekad udovoljio nekoj njegovoj potrebi, ili ga nahranio kada je gladan bio, ili ga napojio kad je žedan bio, pa ako ima neko takav, neka odmah ide kod njega da mu on bude šefaačija (zagovornik)!“

U sahih predaji se navodi da će zagovor (šefa'at) činiti najprije poslanici, potom vjerovjesnici, potom učenjaci...

Za njih će biti određena bijela zastava koju će u svojoj ruci nositi Ibrahim, a.s., koji je među poslanicima najizrazitiji mukašif (onaj koji doživljava otkrovenja).

Zatim će biti pozvani siromasi, kojima će Uzvišeni reći: „Dobro došli vi, za koje je dunjaluk bio zatvor!“ Potom će narediti da idu na desnu stranu, gdje će stati pod žutu zastavu koja će biti u ruci Isaa, a.s., koji će im biti predvodnik.

Zatim će biti pozvani bogataši kojima će, kada dođu pred Uzvišenog Allaha, njihov imetak biti inventarisan pet stotina godina, a potom će biti naređeno da budu na desnoj strani, gdje će stati pod višebojnu zastavu koja će biti u ruci Sulejmana, a.s., koji će ih predvoditi na desnu stranu.

U jednom od hadisa se navodi da će se četvoricom (poslanika) svjedočiti protiv četiri (kategorije ljudi): Biće pozvani bogataši i oni koji su na ovom svijetu imali udoban život, pa će biti upitani: „Šta vas je odvratilo od robovanja (ibadeta) Uzvišenom Allahu?“

Oni će reći: „Dao nam je vlast i udoban život, te nas je to na dunjaluku preokupiralo od ispunjavanja obaveza prema Njemu.“

Ponovo će biti upitani: „Ko je imao veću vlast, vi ili Sulejman, a.s.?“

Oni će reći: „Sulejman, a.s.!“

Biće im rečeno: „Njega to nije preokupiralo, niti odvratilo od ispunjavanja obaveza prema Uzvišenom Allahu!“

Zatim će biti pozvani oni koji su doživljavali raznorazna iskušenja (belaje), pa će biti upitani: „Šta vas je odvratilo od robovanja (ibadeta) Uzvišenom Allahu?“

Oni će reći: „Allah nas je na dunjaluku stavljao na iskušenja sa raznim nedostacima, počastima i bolestima, te nas je to preokupiralo i odvratilo od sjećanja na Njega i ispunjavanja obaveza prema Njemu.”

Biće im rečeno: „Ko je imao teža iskušenja (belaje), vi, ili Ejjub, a.s.?”

Oni će reći: „Ejjub, a.s.!”

Biće im rečeno: „To ga nije odvratilo od ispunjavanja obaveza prema Uzvišenom Allahu!”

Zatim će biti pozvani mlađarija i omladina, pa će biti upitani: „Šta vas je odvratilo od robovanja (ibadeta) Uzvišenom Allaha i od ispunjavanja obaveza prema Njemu?”

Oni će reći: „Dao nam je ljupkost i ljepotu i to nas je preokupiralo“.

Biće upitani: „Ko je bio ljepši, vi, ili prelijepi Jusuf?” Oni će reći: „Jusuf, a.s., je bio ljepši!”

Biće im rečeno: „Njega to nije odvratilo od ispunjavanja obaveza prema Uzvešenom Allahu!”

Zatim će biti pozvani siromasi, kojih će biti raznih vrsta, pa će biti upitani: „Šta vas je odvratilo od ispunjavanja obaveza prema Uzvišenom Allahu?”

Oni će reći: „Stavio nas je na iskušenja ovisnošću i neimaštinom, te nas je to preokupiralo i odvratilo od ispunjavanja obaveza prema Njemu.”

Biće im rečeno: „Čije siromaštvo je bilo teže, Vaše ili Isaovo?”

Oni će reći: „Isaovo, a.s., siromaštvo je bilo teže!”

Biće im rečeno: „Njega to nije odvratilo od ispunjavanja obaveza prema Uzvišenom Allahu!”

Zato, ako neko bude stavljen na iskušenje nekom od pomenute četiri vrste iskušenja, neka se sjeti onog poslanika koji je bio stavljen na istu kušnju!

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je imao običaj učiti sljedeću dovu: „*Allahumme inni euзу bike min fitnetil gina vel fakr*“ (O Allahu, kod Tebe tražim utočište od iskušenja bogatstva i siromaštva).

Prenosi se da je Isa, a.s., jednu (vunenu) haljinku nosio dvadeset godina! I imao je vrč i češalj, pa je jednog dana vidio nekog čovjeka kako pije iz svoje ruke, te je i on bacio svoj vrč, a drugom prilikom je vidio nekog čovjeka kako prstima češlja bradu, pa je bacio i češalj. I još je rekao: „Moja jahalica (prevozno sredstvo) su moje noge, nastambe su mi pećine, hrana mi je bilje koje iz zemlje niče, piće su mi rijeke koje zemljom teku... Zar je potreban neki veći trud (za egzistenciju) od ovoga, o sinovi Israilovi? Jediti ječmeni hljeb i divlji luk! Dobro se čuvajte pšeničnog hljeba, jer nećete moći dovoljno na njemu biti zahvalni!“

Postoji predaja po kojoj će na Kijametskom danu biti pozvan jedan pobožnjak, koji će biti upitan: „Kako je bilo tvoje stanje na dunjaluku?“

On će reći: „Pet stotina godina sam ibadet činio na jednom ostrvu i u toj mojoj samoći jedini razgovor mi je bio zikr (spominjanje Allaha) i obavljanje namaza. Na kraju sam i umro na sedždi.“

Uzvišeni Allah će mu reći: „Istinu si rekao. Mojom milošću, uniđi u džennet!“

On će reći: „Ne time, (milošću) već mojim djelom.“

Allah će reći: „Hajde da ti svedemo račune! Ko ti je dao snagu da na ostrvu pet stotina godina činiš ibadet, klanjajući i posteći?“

On će reći: „Ti si mi to dao, Gospodaru.“

Allah (dž.š.) će ga ponovo pitati: „Ko ti je dao da nikne i rađa nar (mogranj) na tom ostrvu, što ti je bila svakodnevna hrana?“

On će reći: „Ti, Gospodaru.“

Allah, dž.š., će ga pitati: „Ko je dao da na tom ostrvu provrije izvor čiju vodu si koristio?“

On će reći: „Ti, Gospodaru.“

Allah, dž.š., će ga pitati: „Ko ti je uslišio tvoju dovu u kojoj si Me molio da te usmrtime u vrijeme kad si Mi na sedždi?“

On će reći: „Ti, Gospodaru.“

Tada će mu djela biti stavljena na Mizan pa će se pokazati da sav taj njegov ibadet od pet stotina godina nije dovoljan da otplati očni vid, kao jedan od brojnih darova Uzvišenog Allaha. Uzvišeni Allah će reći: „Vodite ga u džehennem!“

Zatim će narediti da ga sa određene etape tog puta vrate, pa će mu Uzvišeni, smijući se, reći: „Mojom milošću uniđi u džennet! Bio si divan rob.“

Takođe će biti doveden neki čovjek za kojeg će biti naredeno da ga vode u džehennem, pa će se on na izvjesnom dijelu puta početi osvrutati. Uzvišeni Allah će narediti da ga vrate, pa će ga, kada ga vrate, upitati: „Zašto se osvrćeš, o robe?“

On će reći: „Gospodaru, ja sam Ti bio neposlušan, a nadao sam se da ćeš mi oprostiti i naredio si da me vode u džehennem, a ja još nisam izgubio nadu da ćeš mi ipak oprostiti. Eto zašto sam se osvrtao.“

Uzvišeni Allah će reći: „Polagao si nadu u Onoga koji je uistinu darežljiv i plemenit. Idi, sve sam ti oprostio!“

Za očekivati je da Uzvišeni Allah prašta ukoliko se griješi prema Njemu, a također i prema drugima, izuzev (bespravnog) ubistva sa predumišljajem, koje se ne prašta, kao ni višeboštvo (širk) osim ako se čovjek odrekne višeboštva i prihvati Islama

(jednoboštva), odnosno ako se iskreno pokaje za ubistvo. Jer, ubica usmrćuje ono čemu je Uzvišeni Allah dao život. U vezi sa ovim, u jednoj od objavljenih knjiga, stoji: „O sine Ademov, Ja ti ne činim nasilje. Ti mi se miješaš u Moj posao. Vidiš li šta si uradio? Ja oživljam, a ti usmrćuješ! Pazi, ubico, šta radiš, jer ćeš u suprotnom zaratiti sa Mnom.“

U jednoj od objavljenih sahifa stoji: „O sine Ademov, u životu se mogu činiti i dobra i loša djela. Ali ubistvo s predumišljajem, ili bez predumišljaja ukoliko se potcijeni i ne kompenzira, je nešto veliko, pa se toga dobro pričuvaj!“

Onaj koji čini velike grijehe, nakon što se istih prođe može da se nada u zagovor (onim kojima to Allah dozvoli). Allahu najdraži, veliki grijешnici iz džehennema će izaći tek nakon hiljadu godina.

Hasan Basrija - Uzvišeni Allah mu se smilovao - je rekao: „Kamo sreće kad bih ja bio jedan od tih.“

Nema nikakve sumnje u to da je on, Allah mu se smilovao, bio dobro upućen u propise koji će vladati na budućem svijetu.

Na Kijametskom danu biće doveden čovjek čija dobra djela će na Mizanu biti istovjetna njegovim lošim djelima, te će mu biti potrebno još samo jedno dobro djelo da bi mu preteгла dobra djela (i da bi unišao u džennet). Iz milosti prema njemu, Allah, dž.š., će mu reći: „Idi i raspitaj se kod ljudi, ima li ti ko dati jedno dobro djelo, pa da te uvedem u džennet.“

On će se raspitivati od jednih do drugih, a svi će mu davati isti odgovor: „Bojim se da neću imati dovoljno dobrih djela, ja sam u nezavidnijoj situaciji od tebe.“

Na kraju će pasti u očaj, pa će mu jedan čovjek reći: „Šta tražiš?“

On će reći: „Tražim jedno dobro djelo. Pitao sam ljude koji imaju hiljade dobrih djela, ali su se prema meni pokazali škrti.“

Taj čovjek će mu reći: „Došao sam pred Uzvišenog Allaha, a na listi mojih djela imam samo jedno dobro djelo. Mislim da mi ono kod Allaha neće biti ni od kakve koristi. Uzmi ga ti sebi, ja ti ga poklanjam!“

On će, sav radostan, potrčati sa tim dobrim djelom. Uzvišeni Allah će ga upitati, mada bolje od njega zna šta se desilo: „Šta je bilo?“

On će reći: „Uspio sam ga naći i to na takav način“, i ispričaće šta mu se desilo.

Tada će Uzvišeni pozvati njegovog sahibiju (druga) koji mu je poklonio to dobro djelo i reći će mu: „Ja sam darežljiviji od tebe. Povedi svog prijatelja i idite obojica u džennet!“

Takođe će se desiti da će nekom drugom čovjeku na Mizanu njegova dobra i loša djela biti istovjetna, pa će mu Uzvišeni Allah reći: „Nisi ni za dženneta, ni za džehennema.“

Tada će doći melek sa jednom sahiom (listom) na kojoj će pisati (kao izraz neposlušnosti prema roditelju izgovorena riječ) „Uh!“ - pa će njegova loša djela pretegnuti, jer je to riječ koja ima veću težinu od dunjalučkih brda i biće naređeno da ga vode u džehennem. Na određenom dijelu puta taj čovjek će tražiti da ga vrate pred Allaha, što će Allah dozvoliti i narediti da ga vrate, a zatim će ga upitati: „O neposlušni robe, zašto tražiš da te ponovo vrata preda Me?“

On će reći: „Bože moj, ja vidim da ću zasigurno u džehennem. Na dunjaluku sam bio neposlušan prema svome ocu, pa te molim da njemu propisanu kaznu daš meni, a da njega izbaviš i spasiš“. Uzvišeni Allah će se nasmijati i reći: „Na dunjaluku si prema njemu bio neposlušan, a na ahiretu si prema njemu ispao dobročinitelj. Uzmi za ruku svog oca i idite obojica u džennet!“

Ko god bude poveden u džehennem, melec će ga na određenom dijelu puta zaustaviti, znajući tajne propisa koji će vladati

na ahiretu. Čak će i kategoriji, koja ne bude imala ništa dobrog i koja je stvorena za to da bude gorivo džehennemskoj vatri, biti rečeno: „*Zaustavite ih, oni će biti pitani*” (Kur'an 37;24), pa će biti zaustavljeni dok ne stigne zov: „*Šta vam je, zašto jedni drugima ne pomognete?*“ (Kur'an 37;25) Oni će početi da plaču i priznaju svoje grijehe, kako kaže Uzvišeni: „*I oni će grijehe svoje priznati - pa, stanovnici džehennema ognjenog daleko bili.*” (Kur'an 67; 11) I svi će odjednom biti bačeni u Vatru.

Biće dovedeni i veliki griješnici Muhammedovog, s.a.v.s., ummeta, među kojima će biti staraca i starica, sredovječnih ljudi i žena, te omladine, pa će im Malik (melek čuvar džehennema) reći: „O nesretnici, kako to da vam ruke nisu vezane i da na vama nema okova i lanaca, niti su vam lica pocrnila? Niko od onih koji su mi poslati nije izgledao ljepše od vas, niti je bio u boljem stanju.“

Oni će reći: „Pusti nas da plačemo nad svojim grijesima!“

On će im reći: „Plačite, plakanje vam neće koristiti.“

Koliko samo staraca ima koji se hvataju za svoju sijedu bradu i govore: „O, žalosti moje, gdje mi mladost prođe? O, tugo moja golema! O, nemoći moja!“

Koliko samo sredovječnih ljudi ima koji govore: „O, žalosti moja, u što mi prođe mladost i ljepota!“

Koliko samo sredovječnih žena ima koje jadikuju zbog propusta i grešaka koje su počinile!

I oni će tako u plaču i naricanju provesti hiljadu godina. Tada će od strane Uzvišenog Allaha doći zapovijed: „O Malik, uvedi ih na prvu džehennemsku kapiju!“

Kad vatra htjedne da ih zahvati, oni će reći: „La ilahe illallah!“

Usljed toga, vatra će od njih pobjeći na udaljenost od sto godina hoda. A oni će nastaviti sa plačem. Glasovi će im se izmiješati.

Tada će od strane Uzvišenog Allaha doći poziv: „O vatro, uzmi ih! O, Malik, uvedi ih na prvu džehennemsku kapiju!“

Tada će oni dići gromoglasnu viku i dreku. Kada vatra htjedne da im spali srca, melek će je otjerati riječima: „Ne spaljuj srca u kojima je Kur'an i koja su bila posuda za iman (vjeru)!“

A kada dođu zebanije i htjednu da ih napoje vreloom vodom, Malik će ih otjerati riječima: „Ne sipajte vrelu vodu u stomake koje je izgladnjavao mjesec Ramazan i ne spaljujte lica koja su Milostivom padala na sedždu!“

To stanje u džehennemu će ih izmoriti i iznuriti, a u srcima će im svjetlucati iman. Glas jednog od njih nadvisiće ostale glasove džehennemlija, pa će ga Uzvišeni Allah izvesti iz Vatre i upitati: „Šta je, zašto toliko dižeš glas?“

On će reći: „Gospodaru, niti očajavam, niti gubim nadu u Tvoju milost.“

Uzvišeni Allah će mu reći: „A ko gubi nadu u Moju milost? Idi, već sam ti oprostio!“

Isto tako, neki čovjek će biti izveden iz džehennema, pa će ga Uzvišeni pitati: „Šta ćeš tražiti ako te uvedem u džennet?“

On će reći: „Tražiću vrlo malo.“

Tada će mu se pokazati jedno od džennetskih stabala, pa će ga Uzvišeni Allah upitati: „Ako ti dam ovo stablo, hoćeš li tražiti nešto više?“

On će reći: „Neću, Gospodaru, tako mi Tvoje Uznositosti.“

Allah će mu reći: „Stablo je tvoje, Ja ti ga poklanjam.“

Nakon što se on odmori u hladovini tog stabla i okusi njegovih plodova, biće mu pokazano drugo, još ljepše stablo, pa će mu Uzvišeni Allah reći: „Šta je, ti kao da bi volio i ovo stablo?!“

On će reći: „Bih, Gospodaru.“

Uzvišeni će ga pitati: „Ako ti ga dam, hoćeš li tražiti nešto drugo?“

„Neću, Gospodaru, tako mi Tvoje Uznositosti“ - reći će on.

Kada se odmori u hladovini i tog stabla i okusi njegovih plodova, biće mu pokazano još ljepše stablo, pa će on i na njega sve češće bacati pogled. Pravdajući ga i videći njegovu neodoljivu čežnju za tim stablom, Uzvišeni će mu reći: „Ako ti dam i ovo stablo, hoćeš li tražiti nešto drugo?“

On će reći: „Neću, Gospodaru, tako mi Tvoje Uznositosti.“

Allah, dž.š., će se nasmiješiti i uvesti ga u džennet, te će mu u džennetu dati mnogo puta više od čitavog dunjaluka.

Više ovakvih hikjaja naveo sam u svom djelu „*Ihjau*“.

U početku, Uzvišeni Allah će im se pojaviti, pa će nebesa uzeti u Svoju desnicu, a Zemlju u Svoju drugu ruku (moći), na što ukazuju Njegove riječi: „*A čitava Zemlja će na Sudnjem danu u Njegovoj šaci biti, a nebesa će biti smotana u Njegovoj desnici.*“ (Kur'an 39:67)

To smotavanje biće popraćeno zaglušujućim praskom. Na to se odnose riječi Uzvišenog: „*Onoga Dana kad smotamo nebesa kao što se smota list papira za pisanje.*“ (Kur'an 21; 104)

U jednom od hadisa stoji: „Uzvišeni Allah će prevrnuti Zemlju kao što neko od vas prevrće hljeb za sofrom.“

U jednoj od predaja se navodi da će prva hrana koju će džennetlije jesti biti džigerica ribe na kojoj stoji sedam zemalja, koja će se ispržiti i biti im data da je jedu.¹⁵

---

¹⁵ U klasičnoj islamskoj literaturi, kada se govori o stvaranju svijeta, navode se i predaje po kojima je Allah najprije stvorio vodu, na kojoj je bio Njegov Prijesto (Arš), a kada je htio da stvara ostalo, iz vode je izveo paru koja se digla iznad vode i koja je nazvana nebom. Zatim je učinio da se voda isuši, pa je nastalo kopno, koje je kasnije podijeljeno na sedam dijelova (sedam zemalja), učinivši da zemlja bude

Takođe se prenosi da će oni koji uniđu u džennet, svi do jednoga, biti Ademovog, a.s., rasta, „*A mjera toga Dana će biti istina.*“ (Kur'an 7;8)

U začuđujuću božansku blagost na ahiretu spada i to, da će pred Uzvišenog Allaha biti doveden čovjek kojem će on svoditi račune, a taj čovjek će misliti da Uzvišeni svodi račune nekome drugom, dok će u isto vrijeme hiljade drugih misliti da je posrijedi svođenje njihovih računa.

Isto tako, jedni druge međusobno neće vidjeti, već će svaki pojedinac (u određenim momentima) imati vlastiti zaklon (od drugih). Slava onome koji ovako postupa! Slava onome čiji je ovo jedan od izraza neograničene moći i začuđujuće mudrosti!

Na ovo se odnose Njegove riječi: „*Stvoriti sve vas i sve vas oživjeti, isto je kao i stvoriti i oživjeti jednu dušu.*“ (Kur'an 31;28)

U ovakvoj situaciji, čovjek će se obraćati svome djetetu riječima: „Sine moj, ja sam te odijevao, hranio i pio dok si bio mali i nemoćan, kada od sebe nisi mogao otkloniti ono što bi ti štetilo, niti pribaviti ono što bi ti koristilo. Koliko samo ukusnih zalogaja sam se odrekao u tvoju korist. Ti vidiš sve ove strahote Kijametskog dana, a tvoj otac ima mnogo loših djela; uzmi makar jedno moje loše djelo, te mi olakšaj, ili mi daj makar jedno dobro djelo, da mi ih na mome mizanu bude više.“

Dijete će tada pobjeći od oca, govoreći: „Meni je pomoć potrebija.“ Isto će se događati i među braćom i osobama koje su se međusobno voljele.

Na to se odnose riječi Uzvišenog: „*Na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći i od majke svoje i od oca svoga i od druge svoje*

---

na ribi, a riba u vodi..., itd. Ovako opisano stvaranje, koje spominje i El-Mes'udi u svom djelu "*Murudžu-z-zeheb*", ne treba shvatiti u doslovnom već u prenesenom značenju.

i od sinova svojih, - toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinut?” (Kur'an 80;34-37)

U sahih predaji se navodi: „*Ljudi će (na Kijametskom danu) biti sakupljeni neodjeveni.*“ Aiša, r.a., je na to rekla: „O njihove sramote kada jedni budu gledali u druge!“ Vjerovjesnik, s.a.v.s., je na to rekao: „*Toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti,*“ želeći time reći da će ih velika strahota i tegoba preokupirati i odvratiti od gledanja u druge.

Kada se svi ljudi sakupe na jednom mjestu, natkriliće ih crni oblak iz kojeg će padati otvoreni listovi - listovi vjernika će biti listovi ruža, a listovi nevjernika će biti listovi drače -, a na svakom listu će biti upisana djela. Vjernici će tada svoje listove prihvatati u desnu, a nevjernici u lijevu ruku, na što ukazuju riječi Uzvišenog: „*A na Sudnjem danu ćemo mu knjigu otvorenu pokazati.*“ (Kur'an 17; 13). Ako bi bila zatvorena, u tojolikoj stisci i gužvi čovjek ne bi imao prilike ni mogućnosti da je otvori.

Prenosi se da je neki od prethodnika rekao, da se Havdu stiže nakon što se pređe Sirat-čuprija, što je netačno, jer iza Sirat-čuprije slijedi jedino sedam trošnih mostova, na kojima stradava većina ljudi.

Što se tiče 70.000 onih koji će unići u džennet bez polaganja računa, njihova djela neće biti stavljana na Mizan, niti će oni uzimati pomenute listove, već će dobiti dekret (berat) na kome će pisati: La ilahe illallah, Muhammedun resulullah. Ovo je dekret na ime toga i toga. Sve mu je oprošteno. On je postigao takvu sreću, poslije koje nikada neće biti nesretan.“

Na Kijametskom danu poslanici će biti na minberima, vjerovjesnici i jedan broj učenjaka praktičara će takođe biti na, doduše nešto nižim, minberima. Pozicije pojedinih poslanika odlikovaće se vrijednošću dotičnog poslanika. Neki od učenjaka praktičara biće u sjedeljama od svjetla.

Šehidi i dobri ljudi, kao što su učači Kur'ana, mujezini i drugi, biće na mirisnim uzvišenjima (humkama).

Pomenuta kategorija učenjaka praktičara koja će biti u sjedeljama je ta koja će moliti za zagovor od Adema, a.s., sve dok na kraju ne dođu do Allahovog Poslanika (Muhammeda), s.a.v.s.

Sve što se spominje (čak i misaoni pojmovi) na Kijametskom danu će poprimiti određenu formu i lik. Tako se navodi da će se Kur'an pojaviti u najljepšem liku i činiti zagovor i za i protiv. Isto tako će biti i sa Islamom, koji će u sporu (prilikom suđenja) imati dvostruku ulogu i za i protiv. Hikaju o Islamu u vezi sa Omer ibn El-Hattabom, r.a., smo naveli u knjizi „*Ihja*“.

Po završenom suđenju, onome kome to Allah htjedne biće rečeno da se okači (uhvati) za Kur'an, koji će ga odnijeti u džennet.

Dunjaluk će se pojaviti u liku najružnije sijede starice, pa će ljudi biti upitani: „Znate li ko je ovo?“

Oni će reći: „Sačuvaj nas Bože nje!“

Biće im rečeno: „Ovo je dunjaluk koji ste vi voljeli i sakupljali i zbog kojeg ste jedni drugima zavidjeli i međusobno se mrzili“.

Džuma će se pojaviti u svoj svojoj ljepoti i sjaju i u povorci sličnoj svadbenoj, pa će se vjernici oko nje okupiti, a sve njih će okruživati uzvišenja sa kojih će dopirati miris miska i kamfora i sijati zadivljujuća svjetlost, pa će ih ona (džuma) na kraju uvesti u džennet.

Vidi, Allah ti se smilovao, kako će se Kur'an, Islam, džuma, dunjaluk..., otjeloviti u likove, dakle ono čija suština izmiče razumu i što je pojmovno. Onaj ko je spoznao istinitost navedenog neće reći za Kur'an da je stvoren, nasuprot džehmijama koji govore da je Kur'an stvoren i da svojem opstojnošću pripada džeberutu, a Islam, u koji spada namaz, post, strpljivost, (po njima) pripada melekut.

Ne bi se trebalo puno osvrtni na argumente nestajanja i propadanja tjelesa nakon smrti, već se treba držati argumenata kakav

su Alejhiselamove riječi nakon bitke na Hendeku: „*O Allahu, Gospodaru ovih truhlih tjelesa i duša...*“, ili njegovih, Sallallahu alejhi ve sellem, riječi u vezi sa posjećivanjem grobova: „*Umrli zna za živoga kada ga posjeti.*“

Znaj, da ova pitanja nisu nerješiva. O tome, kako se ona rješavaju, mi smo govorili u drugim svojim djelima, a ovom prilikom, radi sažetijeg izlaganja, na njih samo ukazujemo, sa naznakom da se u tome treba držati Sunneta i ne osvrutati se na kojekakve novotarije koje se preko pojedinih šejtana ljudskog roda žele uvesti u vjerozakon.

Molim Uzvišenog Allaha da nas sačuva od grijeha i griješenja i da nas uputi na pravi put. Amin.

Hvala Allahu, Jedinom, i neka je blagoslov i mir na našeg Sejjida Muhammeda, na njegovu časnu porodicu i njegove ashabe.